

KAIKENKATTAVISTA PORTAALEISTA ANARKISTISEEN SANANVAPAUTEEN

SUOMALAISTEN VERKKOKESKUSTELUFOORUMIEN VUOSIKYMMENET

Elina Vaahensalo

Tietoverkkojen ja erityisesti internetin yleistyttyä erilaisten harrastusten, mielipiteiden ja elämäntilanteiden edustajat ovat löytäneet sielunsaruksiaan kotitietokoneen avustuksella. Pelkkä nettiyhteys ja tietokone eivät ole kuitenkaan riittäneet samanmielisten saattamiseksi yhteen, vaan välikappaleeksi on tarvittu palveluita, joiden kautta verkon käyttäjät ovat löytäneet yhteiset puheenaiheensa ja toisensa. Verkkopalvelut ja keskustelufoorumit eivät tietenkään ole tuoneet yhteen pelkästään samoja mielipiteitä jakavia, vaan palstat ovat tarjonneet mahdollisuuden myös eriävien mielipiteiden esittämiseen, väittelyyn ja jopa riiteltyyn. Suomalaisten foorumien historiassa keskustelupalstoja on valjastettu moniin eri tarkoituksiin.

Verkkokeskustelufoorumit tai toisin sanoen verkkokeskustelupalstat ovat verkossa olevia internet-palveluita, jotka mahdollistavat ihmisten välisen vuorovaikutuksen.¹ Asynkroniset² verkkokeskustelufoorumit tai keskustelupalstat voidaan nähdä myös eräänlaisena esisosaalisena mediana, jossa sosiaalisuus näkyy käyttäjien vuorovaikutuksena ja keskusteluna.³ Keskustelufoorumien vuoropohjainen kommunikointitapa on vuosien saatossa kerännyt yhteen erityisesti ihmisiä, joita samat harrastukset ja mielenkiinnon kohteet ovat yhdistäneet, mutta myös yleiselle keskustelulle tarkoitettuja foorumeita on ollut ja on edelleen tarjolla.

Tämän katsauksen tarkoituksena on kartoittaa verkkokeskustelufoorumien historiaa Suomessa ja tarkastella sekä erilaisten foorumien erityispiirteitä että niitä yhdistäviä tekijöitä. Tarkastelussa ovat suomalaisen keskustelufoorumien lähtökohdat, nykytilanne sosiaalisen median valtakaudella sekä kehitys, joka näiden kahden aikakauden väliin mahtuu. Suomalaisia keskustelufoorumia mahtuu 20 vuoden sisään lukemattomia, eikä kaikkia ole tässä katsauksessa

käsitelty. On otettava myös huomioon, ettei kaikkien keskustelufoorumien perustamistietoja tai historiaa ole aukottomasti eritelty keskustelufoorumien tai niiden ylläpitäjien omilla sivuilla. Joidenkin suurien foorumien taustalla toimineet yritykset ovat saattaneet vaihtua vuosien saatossa ja toisinaan sivuston ylläpitoa ei pysty jäljittämään. Katsauksessa esiintyvät vuosiluvut ja sivustojen ylläpitäjiin liittyvät tiedot on kerätty kasaan sivustojen omien infosivujen, erilaisten verkkouutisten, Wikipedia-artikkelien ja Internet Archiven⁴ avulla.

Internetin historiaa tutkinut Niels Brügger huomauttaa artikkelissaan *Web historiography and Internet Studies: Challenges and perspectives*, etteivät internet-palvelut tai erilaiset tietoverkkojen ilmiöt ole syntyneet tyhjiössä, vaan niillä on historia ja tausta. Siksi internetin historian ja tässä tapauksessa verkkokeskustelufoorumien historian kartoittaminen ja ymmärtäminen on tärkeää.⁵ Tämän päivän verkkokeskustelun ilmiöiden ja esimerkiksi sosiaalisen median ymmärtäminen vaatii kummankin juurien ja alkuperän ymmärrystä.

Keskustelufoorumeita on luonnollisesti syntynyt ja kuollut ilman, että ne olisivat tallentuneet suomalaisen verkkokeskusteluhistoriaan. Erityisesti pieniä verkkoyhteisöjä on perustettu ja suljettu hiljaisuudessa ja niiden historiaa on siksi vaikea kartoittaa. Varsinkin pitkäikäiset ja käyttäjilleen tärkeät keskustelufoorumit ovat saattaneet kertoa historiastaan myös omilla sivuillaan, mutta toisinaan foorumin iän määrittelemisen vaatii Internet Archiven hyödyntämistä. Verkkosivuston tarkkaa syntymä- tai kuolinpäivää ei pysty Internet Archiven avulla osoittamaan, mutta se antaa suuntaa siitä, miten pitkäksi sivuston elinkaari on muodostunut.

Brewster Kahlen perustama Internet Archive ei ole ainoa verkkosivuja arkistoina verkkoarhivo, mutta se on ehdottomasti suurimmasta päästä. Monet verkkosivuarkistot valikoivat tallentamansa sivut ja esimerkiksi Suomen kansalliskirjaston verkkoarhivo on keskittynyt tallentamaan ainoastaan suomalaista internet-kulttuuria. Sen sijaan Internet Archive pyrkii kunnianhimoisesti tallentamaan kaikki maailman verkkosivut.⁶ Kaikki verkkosivut eivät kuitenkaan tallennu Internet Archiveen järjestelmällisesti, vaan sivujen arkistointiin vaikuttavat muun muassa niiden hakukonenäkyvyys ja linkittyminen muihin verkkosivuihin. Näkyvämmät, suuremmat ja suosituimmat sivustot ovat siis saattaneet tallentua arkistoon pidempään ja paremmin kuin vähemmän liikennettä synnyttävät verkkosivut.⁷ Tästä syystä Internet Archiven tallennuksiin pitää suhtautua kriittisesti verkkosivujen ja tässä tapauksessa keskustelufoorumien ikää selvittäessä ja tietoja tulee mahdollisuuksien mukaan täydentää muiden lähteiden avulla.

Vaikka Internet Archivesta on suunnaton apu erilaisten verkkosivujen historian kartoituksessa, sen yhdeksi puutteeksi on laskettava myös tapa, jolla arkistoituja verkkosivuja etsitään arkiston oman hakukäyt-

töliittymän eli Wayback Machinen avulla. Internet Archiven tallennusten tarkastelu onnistuu ainoastaan verkkosivujen www-osoitteiden avulla, eikä arkistoitujen verkkosivujen yhteyteen ole tallennettu esimerkiksi metatietoja tai tunnisteita. Tästä syystä Internet Archivesta ei pysty etsimään verkkosivuja aihealueittain, vaan arkiston käyttäjän on tiedettävä etsimänsä verkkosivun osoite.⁸

Katsaukseen valikoituneiden foorumien tarkoituksena on toimia esimerkkinä suomalaisen verkkokeskustelukulttuurin moninaisuudesta. Selkeitä yhdistäviä piirteitä esimerkkifoorumeilla ei välttämättä ole, sillä esimerkkinä toimii sekä suuria ja vilkkaita foorumeja, pieniä ja suljettuja yhteisöjä sekä niitä, joiden toiminta on hiipunut kokonaan. Foorumit ovat löytyneet googlehakupien ja kirjoittajan ennakkotietojen perusteella, joten monia foorumeja on väistämättä jäänyt valinnan ulkopuolelle. Tästä syystä katsauksessa korostuvat näkyvät ja keskustelua herättäneet foorumit, jotka on helpompi löytää. Katsauksen tarkoituksena ei kuitenkaan ole olla kaiken kattava historikki suomalaisista verkkokeskustelufoorumeista, vaan pikemminkin luoda läpileikkaus suomalaisen verkkokeskustelufoorumien historiasta ja niiden moninaisista ilmenemismuodoista.

Suomalaisten verkkokeskustelujen tai tietoverkkojen historia ei ole suoraviivainen, vaan siirtyminen teknologiasta toiseen on tapahtunut portaittain ja eri kommunikoinnin välineitä saatetaan käyttää päällekkäin. Verkkokeskustelufoorumien kaltaista kommunikointia on ollut jo ennen varsinaisia selaimessa käytettäviä verkkokeskustelupalveluita ja verkkokeskustelufoorumien jälkeen syntyneissä sosiaalisen median palveluissa on paljon samaa, mitä foorumien sisällä tapahtuvassa viestittelyssä ja kommunikoinnissa on. Teknologiat elävät limittäin ja päällekkäin ennen kuin edellisen käyttö hiipuu ja uusi ottaa vallan.

Ennen verkkokeskustelufoorumien yleistymistä verkkokeskustelua on käyty muiden nettipalveluiden välityksellä. Ennen internetin varsinaista läpimurtoa suomalaisissa kotitalouksissa käytiin verkkokeskustelua BBS-palvelimien eli BBS-purkkien välityksellä. Sähköisenä kommunikointialustana toiminut lankapuhelinverkkoon kytketty purkki mahdollisti muun muassa sähköpostiviestien lähettelyn ja keskustelupalstojen ylläpidon.⁹ Purkkien lisäksi keskustelupalstojen toisena esivanhempana voidaan pitää usenet-keskusteluryhmiä.¹⁰

Syksyllä 1988 Suomi liittyi internettiin ja vuosituhaten vaihduttua laajakaistayhteydet alkoivat löytää tiensä suomalaisiin kotitietokoneisiin.¹¹ BBS-purkkien määrä nousi Suomessa aina vuoteen 1996 asti, minkä jälkeen niiden määrä lähti roimaan laskuun.¹² Toisin kuin BBS-purkit, usenet-keskusteluryhmät eivät ole täysin hävinneet ja esimerkiksi kahta suomalaista ryhmäaluetta sfnet- ja finet-ryhmiä ja niiden sisältöjä on edelleen mahdollista päästä tarkastelemaan.¹³

NETTIPORTAALIEN ESIINMARSSI JA HARRASTELIJAFORUMIEN NOUSU

1990-luvun alkupuolella internet nähtiin vielä monella tapaa teknisenä kuriositeettina, joka toimi muiden tietoverkkojen rinnalla.¹⁴ Vuonna 1996 vasta seitsemällä prosentilla suomalaisista kotitalouksista oli internet-yhteys, mutta pikku hiljaa vuosituhaten vaihteessa usenet-keskusteluryhmät ja BBS-purkit alkoivat olla menneisyyttä. 2000-luvun edetessä lisääntyvien laajakaistayhteyksien ansiosta internet alkoi olla entistä enemmän osa tavallisten suomalaisten arkea ja helppokäyttöisten selaimien myötä erilaisten verkkopalveluiden käyttöönoton kynnys madaltui. Vuosituhaten vaihteessa käyttäjiä alkoi siirtyä aikaisemmilta keskustelupalveluilta verkkokeskustelufoorumeille.¹⁵

Internetin alkuvaiheessa verkkokeskusteluun liitettiin paljon utopistisia ja optimistisia ajatuksia siitä, miten kaupallisesta lehdistöstä vapaa verkkokeskustelu lisäisi demokratiaa ja tarjoaisi avoimen sekä julkisen väylän keskustelulle. Yritykset ja kaupalliset toimijat huomasivat kuitenkin pian verkkoyhteisöjen kaupallisen potentiaalin ja näin yksityisten henkilöiden ylläpitämien keskustelupalstojen ja verkkoyhteisöjen joukkoon alkoi liittyä myös voittoa tavoittelevia sivustoja.¹⁶ 1990-luvun loppu ja vuosituhaten vaihde oli netin kaupallistamisen buumi-aikaa ja suomalaisten verkkosurf-faajien avuksi perustettiin lukuisia erilaisia yleisportaaleja tai verkkoportaaleja, jotka kokosivat useita eri palveluita saman osoitteen alle.¹⁷

Yleisportaalien lisäksi verkkoportaali saattoi keskittyä myös jonkin tietyn aihealueen ympärille. Vuonna 1996 perustetun Soccer-net-jalkapalloportaalin yhteydessä toiminut Futisforum on tämän katsauksen vanhin internet-selaimessa luettava verkkokeskustelufoorumi ja se on edelleen toiminnassa. Pitkän ikänsä lisäksi foorumista poikkeuksellisen tekee sen vaiheista kirjoitettu kattava Wikipedia-artikkeli. Laaja, foorumin monivaiheista historiaa käsittelevä artikkeli kertoo ainakin siitä, miten tärkeä foorumi on ollut käyttäjilleen ja käyttäjistä muodostuneelle yhteisölle.

Alkuperäisen Futisforumin rinnalle perustettiin vuonna 2006 Futisforum². Futisforumin historiaa käsittelevän Wikipedia-artikkelin mukaan alkuperäinen Futisforum kärsi teknisistä ongelmista eikä kestänyt suuria kävijämääriä. Tästä johtuen alkuperäisen foorumin rinnalle perustettu Futisforum² houkutteli huonoon käyttökokemukseen kyllästyneet käyttäjät pois alkuperäiseltä Futisforumilta.¹⁸ Jotain Futisforum² -verkkokeskustelupalstan suosiosta kertoo myös se, että vuodesta 2006 eteenpäin foorumille on kirjoitettu yli kymmenen miljoonaa viestiä yli 50 000 käyttäjän toimesta.¹⁹ Suomalais-

ten verkkokeskustelufoorumien aktiivisuudesta ja viestimääristä ei ole kokoavaa tilastoa, jonka avulla voisi verrata eri foorumien viesti- tai käyttäjämääriä. Futisforum² on kuitenkin tämän katsauksen puitteissa kerättyjen tietojen perusteella selkeästi yksi aktiivisimmista ja vilkkaimmista suomenkielisistä foorumeista.

Jalkapallokeskustelu ei ole ollut Futisforumillakaan aina puhtaan asiallista ja tähän on tarttunut muun muassa Ilta-Sanomat vuonna 2004 julkaistussa jutussaan, jossa käsitellään jalkapallomaajoukkueen päävalmentajaan Antti Muuriseen kohdistuneita alatyylisiä kommentteja. Uutisesta käy ilmi, ettei foorumia ole tuolloin juuri moderoitu²⁰ ja ainakin osittain tästä syystä keskustelu pääsi leimahtamaan laittomuuksien puolelle.²¹ Tämän päivän moderointikäytännöistä ei ole tietoa kummankaan jalkapallofoorumin sivuilla, mutta muiden suosittujen verkkokeskustelufoorumien perusteella on syytä olettaa, että jonkinlaista kontrollia suoritetaan myös molempien foorumien puolella.

Vuonna 1998 päivänvalon näki Suomi24-verkkokeskustelufoorumia edeltänyt Sirkus.com-portaali, jonka julkaisijana toimi nykyään Enirona tunnettu Telia Infomedia. Portaalille tyypillisesti Sirkus.com tarjosi käyttäjilleen verkkokeskustelufoorumin lisäksi muun muassa chat-, treffi- ja sähköpostipalveluita. Montaa vuotta verkkosivu ei ehtinyt alkuperäisellä nimellään toimia, vaan jo vuoden 2000 lokakuussa uutisoitiin Sirkus.com-verkkosivun uudistuneesta nimestä ja konseptista.²² Suomi24-nimen saaneesta verkkokeskustelufoorumista on myöhemmin muodostunut miltei synonyymi suomalaiselle foorumille. Vuonna 2008 Eniron omistuksessa olleesta Suomi24-sivustosta puolet siirtyi yhteistyösopimuksen seurauksena tanskalaiselle aikakauslehtien kustantajalle Allerille. Pari vuotta myöhemmin omistus siirtyi kokonaan Allerille, jonka omistuksessa sivusto on edelleen.²³

Edelleen toiminnassa ja suosiossa oleva Suomi24 on merkittävä osa suomalaisia verkkokeskustelukulttuuria monessakin mielessä. Keväällä 2015 Kuluttajantutkimuskeskus, Aller, FIN-CLARIN, Helsingin yliopiston valtiotieteellinen tiedekunnan menetelmäkeskus sekä CSC-Tieteen tietotekniikan keskus avasivat Suomi24-foorumilta vuodesta 2001 kerätyn Suomi24-aineiston tutkimuskäyttöön. Yhteistyö on tehty osana Citizen Mindscapes -tutkimuskollektiivin toimintaa, joka on puolestaan osa Suomen Akatemian digitaalisten ihmistieteiden ohjelmaa. Suomi24-aineisto sisältää keskusteluviestejä 15 vuoden ajalta. Keväällä 2015 aineistoon jäädytettyjä viestejä oli yli 70 miljoonaa ja aineistoa päivitetään puolivuositain viesteillä, jotka kerääntyvät keskustelusivustolle.²⁴ Aineistoon tallentuneiden viestien määrä osoittaa, että pitkäikäisyytensä lisäksi Suomi24 on pysynyt suosittuna ja aktiivisena verkkokeskustelijoiden kohtauspaikkana jo miltei 20 vuoden ajan.

Vuonna 1999 verkkoportaalien joukkoon liittyi tuolloin vielä omaksi yhtiökseen perustettu Sonera Plaza, joka tunnetaan nykyään Plaza.fi -nimellä.²⁵ Sirkus.com-portaalin tavoin Sonera Plaza keräsi käyttäjiensä ulottuville monien eri palveluiden kirjjon, joista samana vuonna julkaistu Ellit-palvelu tarjosi sisältöä ja keskustelumahdollisuuksia erityisesti sivuston naiskäyttäjille.²⁶ Ellit-palvelun lanseerauksen aikoihin Verkkouutisten haastatteleman sivuston tuottajan mukaan sivuston tavoitteena oli tarjota korkealaatuista journalismia sen sijaan, että se toimisi pelkästään sähköisenä naistenlehden jatkeena.²⁷ 18 vuoden jälkeen Ellit-sivustoa ei enää Plaza.fi-portaalin alaisuudesta löydy. Tänä päivänä selain ohjaa Ellit.fi-sivustoa tavoittelevan käyttäjän osoitteeseen Anna.fi, joka Plazan tavoin kuuluu Otavamedian alaisuuteen.

Nykyään Otavamedian alaisuudesta löytyy samana vuonna perustettu Muro-

paketti-verkkosivusto. Vuoden 1999 alussa Sampsu Kurrin perustama sivusto keskittyi ja keskittyi edelleen tietokoneharrastukseen ja tarkemmin sanottuna tietokoneiden ylikellottamiseen²⁸. Tietokoneharrastajille tuotettujen uutisten ja muun sisällön lisäksi verkkosivustolta löytyy myös MuroBBS-niminen keskustelufoorumi. Reilu vuoden ikäinen Muropaketti myytiin loppuvuodesta 2000 Soneralle ja se siirtyi Sonera Plaza-portaalin alaisuuteen ja myöhemmin Plazan tavoin Otavamedialle.

Otavamedian myötä myös Kurrin toiminta sivuston sisällöntuotannon parissa päättyi.²⁹ MuroBBS-keskustelupalstalle jättämässään jäähyväisissä Kurri kertoo verkkoyhteisön kasvaneen alkuvuosien 50 000 viikkokävijästä 300 000 viikkokävijään ja keskustelupalstan koosta kertovat puolestaan sen yli 10 miljoonaa viestiä.³⁰ Muropaketin keskustelupalstasta on kasvanut 18 vuoden aikana vilkas kohtaustapa. Verkkokeskustelufoorumi on saanut näkyvyyttä myös valtamediassa muun muassa Jokelan kouluampumistapauksen seurauksena. MuroBBS-foorumi oli tiettävästi ensimmäinen verkkosivusto, jolla tiedotettiin kouluampumisesta vuonna 2007.³¹ Seuraavana vuonna MuroBBS nousi esiin YLE:n poliisi tv:ssä Kauhajoen koulusurmien seurauksena. Po-

liisi tv:n haastattelema MuroBBS:n käyttäjä kuului Suomessa ensimmäisten joukkoon, jotka saivat koulusurmaajan henkilöllisyyden selville.³²

Soneran kanssa internet-liittymien myynnistä kilpaileva Saunalahti raivasi vuonna 1999 tilaa verkkoportaalien kentälle. Aluksi Saunalahti.fi-osoitteella aloittanut portaalit sai pian nimen Jippii.fi. Sirkus.com ja Soneraplaza.fi-sivustojen tapaan Jippii.fi ei keskittynyt pelkästään verkkokeskustelufoorumien ylläpitämiseen, vaan sivustolta löytyi muun muassa laaja kattaus eri aiheisiin keskittyviä chat-huoneita ja selaimessa pelattavia pelejä. Muiden isojen portaalien kanssa kilpailevan Jippii.fi:n keskusteluforumilta löytyi Suomi24-sivuston veroinen valikoima erilaisia keskustelualueita, joissa aiheet vaihtelivat ajankohtaisista uutisista kotiin ja sisustamiseen. Toisin kuin Soneraplaza tai Sirkus.com, Jippii.fi kiuhtui kaasaan vuoteen 2010 mennessä. Ainakin osasyynä voidaan pitää yritysjohtoa koskenutta pitkään kestänyttä oikeusjupakkaa. Pikku hiljaa suosittuna kohtaustapa muistettu verkkoportaalit surkastui olemattomiin Elisa-konsernin alaisuudessa.³³

Vuosituhanen vaihteessa internet-yhteiset kilpailivat asiakkaita, mikä heijastui myös verkkoportaalien toiminnassa. Isot

The screenshot shows three web portals side-by-side. On the left is Jippii.fi, featuring a search bar, navigation links like 'Uutiset' and 'Uutiset', and a section for 'Tervetuloa Jippii.fi:n uudistuneille keskustelufoorumeille!'. In the middle is Suomi24.fi, with a search bar, a 'Hae' button, and various category links like 'Sähköposti' and 'Autot'. On the right is Soneraplaza.fi, with a search bar, a 'Haku:' field, and a 'Yhdistyneet tarjoaa' section. The date 'La, 1.2. 2003' is visible at the top left.

Vielä vuonna 2003 suuret internetportaalit kuten Jippii.fi, Soneraplaza ja Suomi24 kamppailivat paikastaan suomalaisten verkkosurffaajien etusivuna. Keskustelufoorumien lisäksi portaalien valikoimaan kuului muun muassa uutis- ja sähköpostipalveluita. Lähde: Internet Archive.

operaattorit, kuten Saunalahti ja Sonera taistelivat paikastaan internet-surffaajan etusivuna ja verkkoyhteyden palveluntarjoajana. Tuolloin kilpailussa oli omalla portaalillaan myös mukana MTV oy ja MTV3-kanava, joka kauppasi verkkosivuillaan omaa internet-liittymäänsä. Internet Archiven tallennusten mukaan mtv3.fi-sivusto sisälsi suunnilleen vuosina 2004-2012 myös keskustelufoorumin, mutta nykyään sivusto keskittyy MTV-konsernin kanavatarjonnan sisällön esittelyyn ja mainostukseen.

Suomi24, Sonera Plaza ja Jippii olivat aikansa verkkoportaalijättejä, joissa samalla käyttäjätunnuksella pääsi luomaan seuranhakuprofiilin, keskustelemaan foorumeilla, käyttämään palvelun omaa sähköpostia ja vierailemaan chat-huoneissa. Vaikka portaalit toimivat portteina myös muille verkkosivuille, ne hyödynsivät luomiinsa yhteisöjä erilaisten palveluiden, kuten internet-liittymien myyntiin. 2000-luvulla muun muassa IT-kuplan puhkeamisen myötä monien verkkoportaalien omistajuussuhteet muuttuivat ja siirtyivät puhelinoperaattoreilta erilaisille mediayhtiöille.³⁴ Verkkoportaalit alkoivat erikoistua ja palveluvalikoimat kapenivat. Tänä päivänä esimerkiksi puhelinoperaattorien sivustot keskittyvät pääsääntöisesti tarjoamaan liittymiä käsittelevää sisältöä. Jippiin kaltaisia verkkoportaleja ei enää oikeastaan ole ja sekä Suomi24 että Sonera Plaza ovat muuttuneet paljon vuosituhaten vaihteen netin kaupallistamisen buumiajasta. Vielä vuonna 2002 Soneraplaza mainosti itseään internetin keskipisteenä³⁵, mutta tänä päivänä Plaza on osa Otavamedian laajaa verkkopalveluiden kokonaisuutta. Myös Suomi24:n nykyisessä muodossa on piirteitä verkkoportaalista, mutta sivusto on selkeästi keskittynyt painottamaan foorumin merkitystä.

MUSIIKKIYHTEISÖT JA AIKAKAUSLEHTIEN FOORUMIT

Foorumien syntyminen suhteen vuosituhaten vaihde oli vilkasta aikaa. Verkkoportaalien lisäksi perustettiin myös erikoistuneita keskustelupalstoja, joiden tarkoituksena oli kerätä yhteen alakulttuureita, harrastajia tai ammattilaisia. 2000-luvun alkutaipaleella, tammikuussa vuonna 2000 alkunsa sai ammattimuusikoille, musiikin harrastajille ja musiikin kuluttajille suunnattu Muusikoiden.net-verkkosivusto. Sivuston perustaja Juhani Paaso perusti sivun harrastelijapohjalta ja yksi sivuston alkuperäisistä motiiveista oli tuoda näkyvyyttä yhtyeelle, jossa Paaso oli itse tuolloin mukana.³⁶ Musiikkiihmisten kohtauspaikaksi tarkoitettu sivusto on edelleen aktiivinen ja esimerkiksi ”yleistä keskustelua musiikista” -keskustelualueella on lähes 300 000 kirjoitusta. Pitkäikäisyyden ja suuren suosion lisäksi Muusikoiden.net-sivustossa poikkeuksellista on myös se, että se on pysynyt kaupallisesti riippumattomana ja pyörii edelleen vapaaehtoisvoimin. Vuonna 2004 perustettiin Muusikoiden Net ry, jonka tehtävänä on muun muassa kattaa sivuston kuluja ja vastata sen ylläpidosta.³⁷ Myös toinen musiikkiin keskittyvä verkko-yhteisö sai alkunsa vuonna 2000. Mikseri.net ei keskity pelkkään keskustelufoorumin tarjoamiseen, vaan sivuston ydinajatuksena on tarjota harrastelijoille väylä jakaa musiikkiaan kuuntelijoille ilmaiseksi ja ilman välikäsiä. Myös Mikseri on lähtenyt liikkeelle harrastelijapohjalta ja sivuston kasvettua ylläpito on järjestäytynyt, sillä vuonna 2005 sivuston ylläpitoa varten perustettiin osakeyhtiö Reflekto Oy.³⁸

Internetin kulttuurisen omaksumisen kannalta 1990-luvun puolivälistä vuosituhaten taitteeseen muodostuu ajanjakso, jolloin internet-palvelut muodostuivat muun muassa sijoituksen kannalta kiinnostaviksi kohteiksi ja mediayhtiöiden sisältöjä alettiin räätälöidä verkkoon sopivaan

muotoon.³⁹ Tämän seurauksena esimerkiksi painetussa muodossa tunnetut aikakauslehdet alkoivat tarjota verkkosivuillaan palveluita myös esimerkiksi keskustelupalstojen muodossa. Siirtymästä hyvänä esimerkkinä toimii nuorille naisille suunnattu Demi.fi-sivusto, jonka juuret ovat painetussa aikakauslehdessä. Internet Archiveen sivusto on tallentunut ensimmäisiä kertoja vuoden 2000 keväällä ja jo tuolloin keskustelupalsta on kuulunut sivuston tarjoamiin palveluihin. Tytöille tarkoitettujen keskustelupalstan aiheet ovat 17 vuoden aikana muuttuneet monipuolisemmiksi, mutta edelleen sivustolta löytyy esimerkiksi suhteille, keholle ja elokuville tarkoitettuja keskustelualueita. Koska A-lehtien alaisuudessa oleva Demi.fi on erityisesti teini-ikäisten tyttöjen suosiossa, painotetaan sivustolla myös ylläpitäjän vastuuta. Vanhemmille suunnatussa tietopakettissa korostetaan, että verkkokeskustelua valvotaan ammattilaisten toimesta ja tämän ansiosta esimerkiksi laihduttamiseen, ulkonäön arvosteleamiseen ja yleisesti kiusaamiseen tähtäävä keskustelua ei sallita.⁴⁰

Demi.fi:n kanssa samaan ikään on ehtinyt myös toinen vahvasti naisille suunnattu verkkokeskustelufoorumi. Internet Archiven tallennusten mukaan jo vuodesta 2000 aktiivisena ollut Kaksplus.fi-sivusto on niin ikään paperisena ilmestyvän aikakauslehden verkkosivu, joka tarjoaa sivustollaan myös mahdollisuuden keskusteluun. *Kaksplus* on lapsia, vanhemmuutta ja ylipäättään perhelämää käsittelevä lehti, jonka keskustelupalstalla olevat keskustelualueet pyörivät suurin piirtein samojen aiheiden ympärillä ja Demi.fi-foorumin tavoin vertaistuen merkitys on keskustelualueilla korostunut.

Valtamediaan Kaksplus-keskustelupalsta on päätenyt usein monien muiden kuin perhettä koskevien aiheiden puitteissa. Ilta-Sanomien on julkaissut verkkosivuillaan useaan otteeseen Kaksplus.fi:ssä käytävästä keskustelusta. Vuonna 2012 julkaistussa jutussa *Selitys ilmiölle: Miksi pakasteet laitetaan pieneen*

pussin kassalla siteerataan keskustelupalstalta poimittuja kommentteja, joissa kauppojen muovipussikäytäntöihin otetaan jopa melko kärkkäästi kantaa.⁴¹ Vuonna 2013 julkaistussa jutussa puolestaan ihmetellään vappusiman kelluvia rusinoita.⁴² Kumpikin jutuista antaa foorumilla käydystä keskustelusta pinnallisen ja hölmön kuvan ja ne todennäköisesti heijastavat myös yleistä mielipidettä. Vaikka Kaksplus.fi-sivuston keskustelufoorumi on luotu perheestä ja äitiydestä kiinnostuneiden kohtaamispaikaksi, mielletään se helposti juorupalstaksi.

Kaksplus.fi-sivuston kohtalotoverina voi pitää suunnilleen samoihin aikoihin syntyneen *Vauva*-lehden ympärille rakennettua sivustoa. Keskustelupalstan varsinaista syntyyvuotta on hankala määrittää. Sanoma Median oman tiedotuksen mukaan varsinainen verkkosivu on julkaistu vuonna 1998, mutta keskustelupalstan ensimmäisistä vuosista ei ole mainintaa.⁴³ Internet Archive puolestaan on tallentanut osoitteen vauva.fi ensimmäisen kerran vuonna 2003 ja vauva.fi/keskustelu-sivun vuonna 2011. Keskustelupalstan synnyn tarkkan ajankohdan epäselvyydestä huolimatta on muiden naisille suunnattujen verkkoportaalien syntymävuosien perusteella syytä olettaa, että *Vauva*.fi:n keskustelupalsta on lähtenyt käyntiin suunnilleen 2000-luvun alussa.

Vaikka *Vauva*.fi-keskustelupalstan syntymäpäivää onkin vaikea määrittää, se on helppoa mieltää samaan muottiin Kaksplus.fi-sivuston kanssa. Vuoden 1998 tienoilla alkunsa saanut Sanoma Median omistukseen kuuluvalla *Vauva*.fi-sivustolla on tätä nykyä keskimäärin yli 500 000 käyttäjää viikossa ja sen keskustelupalstasta on muodostunut yksi Suomen tunnetuimmista. Maineestaan huolimatta sivustoa ei ole perustettu keskustelupalstan ympärille, vaan taustalla on Kaksplus.fi-sivuston tavoin lapsiperhearkea ja äitiyttä käsittelevä *Vauva*-aikakauslehti. Aivan kuten Kaksplus.fi-foorumi, myös *Vauva*.fi-foorumi koostuu vertaistukeen ja

perhe-elämään liittyvistä keskustelualueista.

Kaksplus- ja Vauva-foorumi ovat vuosien varrella nousseet huomattavasti aikakauslehtiään tunnetummiksi. Vaikka foorumien aiheet ovat selkeästi rajattu käsittelemään lapsiperheen arkea, on keskustelupalsta tullut varsinkin valtamedian kautta tunnetuksi turhan tiedon, juoruilun ja toisinaan myös huumorin lähteenä. Vauva.fi-foorumin keskusteluja käytetään muun muassa Kalevauva-yhtyeen huumorimusiiikin sanoituksissa.⁴⁴ Vauva-lehden tavoin Sanoma Median alaisuuteen kuuluva Ilta-Sanomat on nostanut Vauva.fi-sivuston keskusteluja useaan otteeseen oman sivustonsa uutisvirtaan ja myös muissa medioissa on huomioitu keskustelupalstan sisältö. Vauva.fi:ssä käydyt keskustelut ovat toimineet puheenaiheina niin Radio Suomipopin lähetyksessä kuin Nelosella pyörineessä paneeliohjelmassa Hyvät ja huonot uutiset.⁴⁵

2000-luvun alku on selvästi ollut vauhdikasta aikaa naisille suunnattujen keskustelupalstojen kannalta. Internet Archiven mukaan noin vuoden 2003 paikkeilla Kaksplus- ja Demi-keskustelupalstojen rinnalle ilmestyi myös MeNaiset-lehden lukijoille suunnattu verkkokeskustelufoorumi. Aikalaiistensa tavoin foorumi on yltänyt jo pitkään ikään, vaikkei se ole säilynyt aivan samanlaisena yli kymmenvuotista taivaltaan. Toisin kuin Demi.fi:n ja Kaksplus.fi:n keskustelupalstat, MeNaiset-keskustelupalstalla sivuston ylläpidon tuottamaa sisältöä käytetään usein keskustelun pohjana, eikä sivustolla ole samanlaista roolia vertaistuen kannalta.

Demi.fi, Kaksplus.fi, Vauva.fi ja MeNaiset.fi ovat naisille suunnattujen verkkosivustojen lisäksi esimerkki myös siitä, miten perinteisen painetun median kustannus- ja julkaisutoimintaan keskittyneet konsernit ovat siirtyneet ylläpitämään isoja verkkoportaaleja ja tarjoamaan painettujen lehtien lisäksi sisältöä myös internetissä. Useilla lehtitaloilla on ollut tietoverkkoko-

keiluja jo ennen vuosituhaten vaihtumista, mutta monet heräsivät tuomaan lehtiensä sisältöä internetiin vasta 2000-luvun puolella.⁴⁶ Naisille suunnattujen aikakauslehtien lisäksi aikaisemmin mainitut Suomi24 ja Soneraplaza siirtyivät alkuperäisiltä teleoperaattoreina toimivilta omistajiltaan Allerille ja Otavamedialle, joista molempien erikoisosaaminen painottuu juuri painettuun mediaan.

ERIKOISTUNEET YHTEISÖT JA VERTAISTUKI

Erilaiset tietoverkot ovat alkuvaiheistaan asti tarjonneet kohtaamispaikkoja myös marginaalilyhteisöille. Internetin yleistymisen myötä verkkoyhteisöjen ylläpitäminen on muodostunut entistä helpommaksi ja näin ollen myös pienemmille, erikoistuneemmille verkkokeskustelufoorumeille on muodostunut kysyntää. Toisin kuin suurien verkkoportaalien tai aikakauslehtien foorumien, usean harrastukseen tai alakulttuuriin keskittyvän foorumin taustalla toimii joko yksityishenkilö tai voittoa tavoittelematon yhdistys. Tällaisia foorumeja ovat muun muassa jo aikaisemmin mainitut Muusikoiden.net ja Mikseri.net. Tähän lukuun valikoituneet foorumit ovat esimerkkejä keskustelupalstoista, joissa yhteisöllisyys ja varsinainen keskusteluaihe ajavat sivuston rahallisen kannattavuuden ohi.

Kovin pienestä vähemmistöstä ei ole kyse, kun puhutaan jääkiekkoon erikoistuneesta verkkolehdestä Jatkoaika.com:ista, mutta se on ehdottomasti omalle lajilleen Futisforumin tavoin erikoistunut verkkoyhteisö. Vuonna 2001 perustetun sivuston taustalla toimii voittoa tavoittelematon yhdistys Jatkoaika ry, joka vastaa sekä verkkolehden sisällöntuotannosta että keskustelupalstan ylläpidosta. Keskustelupalstan sisällöstä vastaavat kuitenkin itse käyttäjät, joita on vuodesta 2001 eteenpäin kertynyt

sivustolle yli 15 000. Viestejä on sivuston muistiin puolestaan karttunut yli kuusi miljoonaa.⁴⁷

Homokansan yhdistäväksi tekijäksi itseään nimittävä Ranneliike.net-verkkosivu on suomalainen homo- ja biseksuaalimiehille tarkoitettu verkkoyhteisö, jonka palveluihin kuuluu myös verkkokeskustelufoorumi. Vuodesta 2001 asti toiminnassa olleen verkkosivuston taustalle toimii Sateenkaariyhdistös ry. Yhdistys ylläpitää myös lesbo- ja bi-naisille suunnattua Lepakkolaakso.net-sivustoa ja sen keskustelupalstaa. Internet Archiven mukaan Lepakkolaakso on tallentunut ensimmäisiä kertoja vuonna 2004, joten se on muutaman vuoden isoveljeään nuorempi. Tilastotietoa Lepakkolaakson viesti- ja kävijämääristä ei ole, mutta Ranneliike.net-sivustolla on sivuston omien tietojen mukaan noin 10 000 viikkokävijää.⁴⁸ Kolmas suomalainen seksuaalivähemmistöjen kohtaustapa on Seta ry:n foorumi, joka Internet Archiven mukaan perustettu noin vuonna 2003. Sille on linkkaarensa aikana kertynyt sivuston oman laskurin mukaan melkein 400 000 viestiä ja käyttäjiä yli 46 tuhatta.⁴⁹ Pieneksi verkkoyhteisöksi Setan foorumi on melko aktiivinen ja vertaistuen lisäksi foorumi tarjoaa myös tiedotusta Setan toiminnasta.

Setan foorumin kanssa suunnilleen saman ikäinen ja samankokoinen on myös Kvaak.fi-sivuston sarjakuva-aiheinen verkkokeskustelufoorumi. Vuonna 2003 alkunsa saaneella keskustelupalstalla on käyttäjiä Setan foorumia vähemmän, sillä rekisteröityneitä jäseniä on vain reilu 7000, mutta viestejä keskustelupalstalle on tallentunut yli 450 000. Kyse on siis pienestä, mutta selkeästi aktiivisesta verkkoyhteisöstä, jolla tarjotaan keskustelualueita sekä sarjakuvan tekijöille, että lukijoille. Sivuston taustalla toimii Suomen sarjakuvaseura ry.⁵⁰ Pieni mutta aktiivinen verkkoyhteisö on myös suomalaisista euroviisufaneista koostuva Viisukuppila. Viisukuppila on euroviisuja

käsittelevä suomenkielinen uutis- ja verkkokeskustelusivusto. Vuonna 2003 perustettu sivusto on yksityisten henkilöiden ylläpitämä ja se toimii yhteistyössä Euroviisuklubi OGAE Finlandin kanssa. Käyttäjää viisusivuston keskustelupalstalla on vajaa 3000, mutta viestejä on sen pitkän historian aikana ehtinyt kertymään yli miljoona.⁵¹

Erityisen henkilökohtaisia ovat keskustelufoorimit, joissa käsitellään omaa tai läheisten terveyttä. Vaikka muun muassa Suomi24:n suureen aiheperuertuaariin lukeutuu myös terveyteen omistettuja keskustelualueita, on erilaisille pitkäaikaisairauksille ja oireyhtymille luotu omia suljettuja verkkokeskustelufoorumeja. Pitkäikäisimpiä esimerkkejä tällaisista foorumeista ovat Diabetesliiton ylläpitämä Kohtaustapafoorumi, joka on perustettu suunnilleen vuoden 2002 tienoilla sekä vuotta myöhemmin perustettu Syöpäjärjestöjen ylläpitämä keskustelufoorumi. Toisin kuin Suomi24:n keskustelualueilla, Diabetesliiton tai Syöpäjärjestöjen keskustelufoorumeilla keskustelu ei onnistu ilman rekisteröityä nimimerkkiä.⁵² Vertaistukeen keskittyvien foorumien yksiselitteisen positiivisia vaikutuksia ei ole tutkimusten mukaan pystytty osoittamaan. Varsinaisia terapeutteja tuloksia verkon vertaistuellalla ei välttämättä saavuteta, mutta käyttäjiensä hyvinvointiin ja voimaantumisen tunteeseen vertaistukifoorumeilla voi olla positiivinen vaikutus.⁵³

Tamara Witschge on jakanut verkkokeskustelufoorimit karkeasti kahteen luokkaan sen perusteella, miten avoimina ne käyttäjille näyttäytyvät muun muassa moderoinnin ja ylläpidon perusteella. Jotkin foorumit keskittyvät tarjoamaan keskustelustaan mahdollisimman monelle mahdollisimman monipuolisista aiheista ja pyrkivät näin olemaan kaikenkattavia.⁵⁴ Tämän tyyppisiä foorumeja ovat juuri Suomi24:n ja Vauva.fi-foorumin kaltaiset keskustelupalstat, joille kirjoittaminen ja osallistuminen eivät vaadi käyttäjältä rekisteröitymistä.

Osallistumis- ja lukemiskynnystä saattavat madaltaa myös suurten foorumien näkyvyys sekä Googlen hakutuloksissa että erilaisissa verkkouutisissa.

Toiseen luokkaan kuuluvat suljetummat yhteisöt, joiden sulkeutuneisuuden kautta tarjotaan keskusteluväylä ja mahdollisesti myös eräänlainen virtuaalinen turvapaikka jollekin tietylle käyttäjäryhmälle.⁵⁵ Tässä luvussa esiteltäviä pienempiä verkkokeskustelufoorumeja voidaan pitää hyvänä esimerkkinä tällaisista yhteisöistä, joiden keskusteluaiheet ja moderointikäytännöt pyrkivät rajaamaan keskustelupalstan käyttäjiä. Suurten foorumien pitäessä osallistumiskynnystä matalalla mahdollistamalla rekisteröimättömien käyttäjien osallistumisen keskusteluun, pienemmät foorumit vaativat usein rekisteröitymistä esimerkiksi häiriökäyttäytymisen välttämiseksi.

KUVAFOORUMIT JA ANARKISTINEN SANANVAPAAUS

Vuoteen 2006 mennessä keskustelufoorumit olivat olleet jo vähintään vuosikymmenen ajan osa suomalaista internet-kulttuuria. Harrastusten ympärille kehittyneet erikoisfoorumit ja verkkoportaalihin sisällytetyt foorumit laajenivat tarjoamaan kohtaamispaikkoja kenelle tahansa. Naistenlehtien löydettyä tiensä verkkoon myös verkkokeskustelu alkoi muuttua entistä enemmän muidenkin kuin tietokoneita harrastavien nuorten miesten puuhaksi.

2000-luvun taittuessa kohti vuotta 2010 suomalaiseen internet-kulttuuriin tulivat mukaan jo jonkin aikaa muualla maailmassa tutuiksi tulleet kuvafoorumit eli *chanit*. Kuvafoorumeilla viestitään niiden nimen mukaisesti tekstin lisäksi myös erilaisten kuvien tai videoiden avulla. Käyttäjät jakavat muualta verkosta löydettyjä kuvia ja mahdollisesti muokkaavat niitä keskusteluun paremmin soveltuviksi. Kuvafoorumien

tarkoituksena ei ole siis toimia alustana itse tuotetun materiaalin jakamiseen, vaan kuvat ovat useimmiten muiden luomia.

Kuvafoorumeilla keskustelu tapahtuu useimmissa tapauksissa anonymisti. Anonyymi verkkokeskustelu mielletään kirjoitteluksi, jossa ei käytetä omaa nimeä tai identiteettiä. Kuvafoorumien tapauksessa käyttäjillä harvemmin on mitään kirjoituksen yhteyteen merkittyä identiteettiä. Nimi-merkin käyttö voi olla mahdollista, mutta sen rekisteröiminen ei. Anonymiteetin lisäksi kuvafoorumien tunnusomaisimpiin piirteisiin kuuluu myös sen hektisyys. Keskusteluja ei kuvafoorumeilla välttämättä arkistoida ollenkaan, vaan ne häviävät sivustolta, kun kommentteja ei enää kerry.⁵⁶ Yksi kansainvälisesti merkittävimpiä kuvafoorumeja on englanninkielinen vuonna 2003 perustettu 4chan, jolle on tähän päivään mennessä luotu yli kaksi miljardia postausta.⁵⁷

Kuvafoorumien ylläpito on tapahtunut pääasiassa harrastelijapohjalta, jonka vuoksi niiden perustamista tai lopettamista koskevat toimenpiteet eivät ole välttämättä tallentuneet luotettaviin lähteisiin. Wikipediassa on merkitty jonkin verran tietoa suomalaisten kuvafoorumien historiasta, mutta tiedolle on tarjottu niukasti lähteitä ja Wikipedia-artikkelit ovat todennäköisesti kuvafoorumien aktiivikäyttäjien kirjoittamia.

Ensimmäisiä suomalaisia kuvafoorumeita on Finnchan, joka on tallentunut Internet Archiveen ensimmäisiä kertoja vuonna 2007. Muun muassa Encyclopedia Dramatican ja Meemi.info-sivuston Finnchania käsittelevien artikkelien mukaan kuvafoorumi poistui käytöstä vuonna 2007 sivustolla julkaistun salasanalistan vuoksi.⁵⁸ Keskusrikospoliisin tutkiessa tapausta sivusto pysyi kiinni ja kahden wikipedia-artikkelin mukaan Finnchanin jättämää aukkoa paikattiin Kuvalauta-nimisellä kuvafoorumilla vuoden 2008 alusta lähtien. Finnchan palasi käyttöön uudestaan, mutta ei enää saavuttanut uutta suosiota ja sulkeutui lopullisesti vuonna 2009.⁵⁹

la vallitseva anarkistinen sananvapaus on johtanut siihen, että Ylilaudan sulkemista vaatii yli 1200 allekirjoitusta kerännyt verkkoadressi.⁶⁸ Viime aikoina 4chania ja myös suomalaista Ylilautaa on alettu pitää myös alt-right -liikkeen eli ”uuden oikeiston” pesäpaikkana, jossa rajattoman sananvapauden ihannoitiin korostuu entisestään.⁶⁹

Kuvafoorumien ja erityisesti englanninkielisen 4chanin anonymiteetin vaikutus keskusteluun on kiinnostanut myös tutkijoita.⁷⁰ Anonymous-aktivistiliikkeen ja verkkomeemien yhteydessä usein mainittu 4chan herättää suomenkielisten kuvafoorumien tavoin voimakkaita tunteita sekä puolesta että vastaan. Nimimerkkien tai käyttäjien tunnistautumisen puuttuminen vaikuttaa väistämättä keskustelukulttuuriin. Verkkoeestottomuus-ilmiössä (*Online disinhibition effect*) ihmiset keskustelevat estottomammin asynkronisessa verkkokeskustelussa, jossa eivät joudu kohtaamaan keskustelukumppaniensa välitöntä reaktiota. Verkkoeestottomuuden vaikutukset eivät kuitenkaan ole mustavalkoisesti hyviä tai pahoja.⁷¹ Kuvafoorumien keskustelua ei voi leimata pelkästään vihamieliseksi. 4chanille ja Ylilaudalle ominainen anonymiteetti ja nopeampoinen keskustelu voivat kannustaa myös luovuuteen, avoimuuteen ja aktiiviseen osallistumiseen.⁷²

VAIHTOEHTOINEN KESKUSTELU

Suomalainen verkkokeskustelukulttuuri oli 2010-luvun lähestyessä kehittynyt kirjavaksi ja monikanavaiseksi. Samalla, kun verkkoportaalit tarjosivat suurille käyttäjämassoille laajoja eri keskustelualueiden valikoimia, pienemmät foorumit keskittyivät tarjoamaan kanavan alakulttuureille ja marginaaliryhmille. Harrastusten ja marginaaliryhmien lisäksi keskustelufoorumeita alkoi muodostua myös muiden asioiden ja keskusteluaiheiden ympärille. Poliittiset aja-

tukset ja muut valtavirrasta mahdollisesti poikkeavat mielipiteet saattoivat näin eriytyä omille keskustelualueilleen.

Yksi tällainen esimerkki on itseään Suomen johtavaksi rikosaiheiseksi portaaliksi nimittävä Murha.info-sivusto, jonka kokonaisuuteen kuuluu myös verkkokeskustelufoorumi. Sivuston toiminta on alkanut Internet Archiven mukaan noin vuoden 2007 tienoilla ja se käsittelee nimensä mukaisesti erityisesti erilaisia Suomessa tapahtuneita henkikiroksia. Myös Murha.info:n keskustelupalsta keskittyy keskustelualueidensa perusteella rikoksista ja rikollisista keskusteluun. Vaikka keskustelufoorumin aihealue on melko rajattu, on viestejä foorumin kymmenvuotisen taipaleen aikana kertynyt yli 750 000 ja käyttäjiä sivustolla on yli 20 000.

Murha.info:n keskustelua moderoivat ylläpito-oikeudet saaneet käyttäjät, mutta sivun taustalla vaikuttavaa omistajaa tai muuta ylläpitoa ei ole sivuilla mainittu. Useimmiten foorumin taustalla toimivasta yhdistyksestä tai yksityishenkilöstä ilmoitetaan foorumilla avoimesti, mutta Murha.info:n taustatoimijat jäävät ainakin sivujen perusteella mysteeriksi. Murha.info:ssa julkaistaan myös sivuston itsensä tuottamaa sisältöä, mutta juttujen kirjoittajat jäävät nimettömiksi.⁷³ Murha.info:n aiheet ovat kipeitä ja tulenarkoja, joten ei ihme, että sivusto on löytänyt tiensä myös poliisitutkintaan. Ulvilassa tapahtuneen Jukka S. Lahden murhaa tutkittaessa myös Murha.info ja sen keskustelupalstalla julkaistut kirjoitukset joutuivat poliisin tarkasteluun.⁷⁴ Myöhemmin keskusrikospoliisi on myöntänyt pitävänsä sivuston keskusteluja säännöllisesti silmällä.⁷⁵

Vuonna 2008 perustettiin yksi tunnetuimmista poliittiseen keskusteluun keskittyvistä suomalaisista verkkokeskustelufoorumeista. Tuolloin saivat alkunsa sekä Homma ry että yhdistyksen ylläpitämä keskustelufoorumi Homma. Hommafoorumin perustajana ja *Perussuomalainen*-lehden

päätoimittajana tunnetun Matias Turkkilan mukaan foorumi perustettiin, jotta maahanmuuttokriittiset ajatukset saataisiin mukaan keskusteluun ja poliitikkojen tietoisuuteen.

Vaikka Homma-sivustolla julkaistaan myös sivuston ylläpidon tuottamaa sisältöä ja yhdistyksen toimintaan liittyviä juttuja, on keskustelufoorumi toiminnan keskiössä. Maahanmuuttoon ja sen kritisoimiseen keskittyvän foorumin tarkoitus on avoimen yhteiskunnallinen, sillä sivustolla ilmoitetuissa tiedoissa Homma-sivuston sekä sen keskustelupalstan tavoitteena on saattaa samoin ajattelevia yhteen ja aktivoita heitä yhteisten tavoitteiden saavuttamiseksi. Melkein kymmenen vuotta kestäneen taipaleensa aikana Hommafoorumille on ehtinyt kertyä yli kaksi miljoonaa viestiä yli kymmenen tuhannen käyttäjän toimesta.⁷⁶ Ennen Hommafoorumia kansallismielistä- ja maahanmuuttokriittistä keskustelua on käyty ainakin Suomen Sisu -yhdistyksen keskustelufoorumilla, joka on kuitenkin Internet Archiven tallennusten perusteella poistunut käytöstä suunnilleen niihin aikoihin, kun Homma-sivusto ja sen keskustelupalsta ovat perustettu.

Monen muun kiistanalaisiin aiheisiin keskittyvän keskustelupalstan tavoin Hommafoorumi ei ole aina pysynyt keskusteluisaan asiallisuuden rajoissa. Norjassa vuonna 2011 sattuneen Utöyan joukkoampumisen seurauksena keskustelu äityi Hommassa nopeasti. Siitä johtuen sivusto suljettiin ampumista seuranneena sunnuntaina ja sulkemisen saatteeksi julkaistiin Turkkilan ja kansanedustaja Jussi Halla-Ahon allekirjoittama viesti, jossa foorumin ilmoitettiin vietävän hiljaista hetkeä Norjan uhrien muistoksi.⁷⁷ Myöhemmin foorumin keskustelut ovat rikkoneet uutiskynnystä muun muassa entisen perussuomalaisen kansanedustajan James Hirvisaaren verratessa homoseksuaaleja kehitysvammaisiin.⁷⁸ Uutisointi on luonut tai ainakin vahvistanut mielikuvaa verkkokeskustelufoorumista, jossa vihamieliset,

vähemmistöihin ja ulkomaalaisiin aggressiivisesti suhtautuvat keskustelijat vaihtavat mielipiteitään ja lietsovat vastakkainasettelua. Hommafoorumiin suhtautumisesta kertoo myös se, miten Sdp:n kansanedustaja Erkki Tuomioja kommentoi presidentti Sauli Niinistöä tulleen Hommafoorumilaisten sankari presidentin valtiopäivien avajaisissa pitämänsä puheen perusteella.⁷⁹ Vuonna 2016 pitämässään puheessa presidentti Niinistö otti kantaa pakolaiskriisiin ja Suomeen tuleviin turvapaikanhakijoihin.⁸⁰

Hommafoorumin perustamisesta seitsemän vuotta eteenpäin sai alkunsa vähintäänkin yhtä paljon kiistanalaista huomiota herättänyt keskustelufoorumi. Monista rikosepäilyistä tutuksi tulleen vuonna 2015 perustetun *MV*-lehden⁸¹ ohessa oleva keskustelupalsta jatkaa varsinaisella sivustolla tutuksi tullutta linjaa. Ilja Janitskinin perustama verkkolehti kutsuu itseään ”vapaaan journalismiin verkkojulkaisuksi”, joka julkaisee juttuja ja kirjoituksia, joita se väittää valtamedian piilottelevan.

Verkkolehden julkaisuista on sen parivuotisen taipaleen aikana tehty lukuisia rikosilmoituksia, joista iso osa liittyy yksityishenkilöiden henkilötietojen paljastamiseen tai kunnianloukkauksiin.⁸² Poliittiset ja yhteiskunnalliset aiheet ovat vahvasti pinnalla myös *MV*-lehden keskustelupalstalla. Foorumilta löytyy keskustelualueita myös erilaisten rikollisten paljastamista varten ja äärioikeistolaisesta ajattelustaan tunnetulle pohjoismaiselle vastarintaliikkeelle on omistettu oma keskustelualueensa. Sivustolla ei ole tilastotietoja, mutta uusimpien viestien perusteella kyse on aktiivisesta verkkokeskustelufoorumista. Sääntöjä tai moderointiperiaatteita ei ole keskustelupalstan yhteydessä ilmoitettu.⁸³ Hommafoorumin kaltaisesta suosioista tuskin on kyse ja sivuston tasapainoilu lain kanssa vaikuttaa varmasti siihen, että foorumi vetoaa melko pieneen käyttäjäryhmään.

Yhteistä Murha.info:n, Homma-sivuston ja *MV*-lehden verkkokeskustelufoorumeille on se, että jokaisella foorumilla keskusteleminen vaatii rekisteröitymistä. Piirre on tyypillinen rajatumman aihepiirin verkkokeskustelufoorumeille, joiden tavoitteena ei välttämättä ole vilkkaan käyttäjäliikenteen tuottamat mainostulot. Tämän kappaleen käsittelemien foorumien tapauksessa syynä ovat todennäköisesti myös foorumilla käytävien keskustelujen arkaluontoisemmat aiheet. Vaikka keskustelu on nimimerkin turvin kasvotonta, korotetaan keskusteluun osallistumisen kynnystä rekisteröinnin vaatimisella.

VERKKOKESKUSTELU TÄNÄÄN

Vaikka sosiaalisen median sovellusten yleistymisen on väistämättä vaikuttanut siihen, miten ja millä sivustoilla tänä päivänä keskustellaan, ei sosiaalinen media ole kuitenkaan kokonaan syrjäyttänyt verkon keskustelufoorumeja. Sosiaalisen median verkostoissa käyttäjät ovat usein tekemisissä tosielämän tuttaviansa tai esimerkiksi sukulaistensa kanssa ja erilaisiin sosiaalisen median yhteisöihin saatetaan hakeutua hieman eri perustein, kuin verkkokeskustelufoorumeille. Monet suositut ja pitkäikäiset foorumit, kuten Suomi24, Vauva.fi ja Futisforum osoittavat, ettei sosiaalisen median suosion kasvu ole poistanut halua keskustella kasvottoman nimimerkin takaa. Omilla kasvoilla ja nimellä käyty sosiaalisen median keskustelu saattaa osaltaan myös kasvattaa tarvetta keskustelualueille, joissa vuorovaikutus on anonyymiä.

Vuosituhanen vaihteen verkkoportaalit taistelivat hetken sekä internet-liittyvien myynnissä että paikasta suomalaisten verkkosurffaajien etusivuna. Teleoperaattorien ylläpitämien verkkoportaalien valtakausi jäi kuitenkin lyhyeksi ja jäljelle jääneistä oikeastaan vain Suomi24 on onnistunut säilyt-

tämään asemansa suomalaisessa internet-kulttuurissa. Teleoperaattorien alaisuudessa olleiden verkkoportaalien hiivuttua niiden tilalle syntyi aikakauslehtien verkkosivujen yhteyteen rakennettuja verkkokeskustelufoorumeja kuten Vauva.fi ja Demi.fi. Vaikka niiden kohdeyleisö on suuren yleisfoorumin sijaan hieman rajatumpi, tarjoavat ne siitä huolimatta anonyymien ja melko matalan kynnyksen keskustelualustan laajoille käyttäjäkunnille.

Sosiaalisen median yleistymisen myötä tapahtumiin ja ajankohtaisiin ilmiöihin liittyvä verkkokeskustelu käydään usein sellaisissa palveluissa, joissa reagoiminen tapahtuu nopeasti. Twitterissä ilmiöihin voi ottaa kantaa hashtag-aihetunnisteilla ja Facebookissa ajankohtaisista asioista keskustellaan omien Facebook-kaverien kanssa. Varsinkin verkkouutisiin keskittyvillä sivustoilla keskustelu painottuu uutisten kommenttiosioihin, joissa kommentoiminen voi toisinaan olla mahdollista jopa täysin anonyyminä.

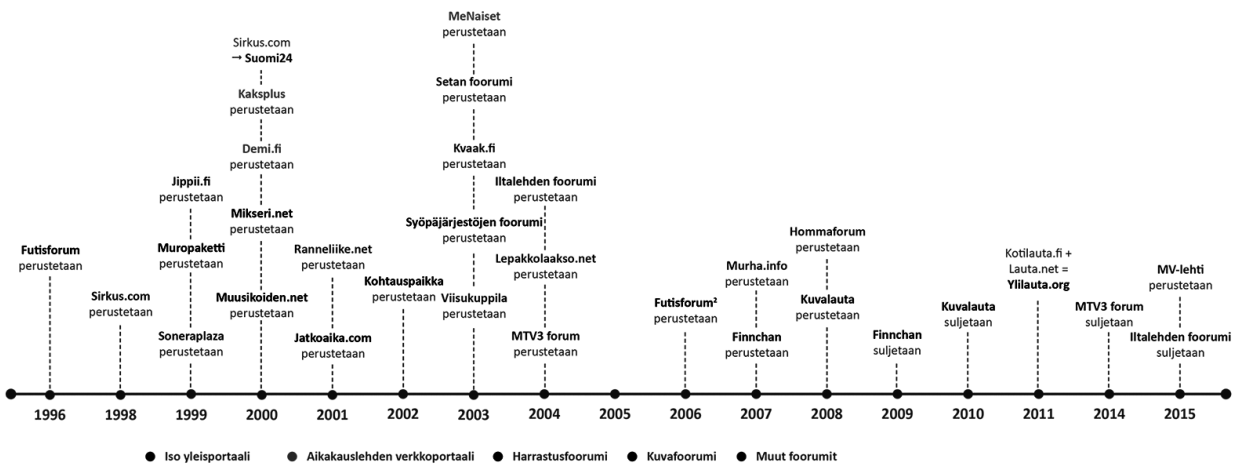
Alma Median alaisuuteen kuuluvalta Iltalehdellä on ollut keskustelufoorumi verkkosivuillaan Internet Archiven tallennusten perusteella viimeistään vuodesta 2004 lähtien. Vuonna 2015 *Iltalehti* julkaisi verkkosivuillaan tiedotteen, jossa se ilmoitti sulkevansa foorumin kokonaan. Tiedotteessa todettiin, että myös monet muut kansainväliset julkaisijat ovat päätyneet sulkemaan keskustelupalstansa keskustelun siirryttyä enemmän sosiaaliseen mediaan. Osittain keskustelupalstojen sulkemisen syynä on ollut myös keskustelun laadun heikkeneminen.⁸⁴ *Iltalehden* tiedotteessa viitataan muun muassa *Popular Science* -tiedelehden verkkosivustoon, joka on päätyneet sulkemaan sivustollaan olevan kommentointimahdollisuuden. Tiedotteessaan *Popular Science* antaa toimintansa perusteluksi häiritsevän kommentoinnin, mutta syventää perusteluun viittaamalla tutkimukseen, jonka mukaan häirintään pyrkivä aggressiivinen kommentointi vie huomiota varsinaisesta verk-

kouutisesta. Tällainen ilmiö on tiedotteen mukaan erityisen ei-toivottua tieteestä uutisoivan verkkojulkaisun tapauksessa.⁸⁵ *Popular Science* ei ole ainoa, joka on päättänyt sulkemaan kommentoinnin verkkosivuillaan. Isot verkkouutispalvelut kuten Reuters, The Chicago Sun-Times, The Verge ja Mic ovat päätyneet sulkemaan tai rajoittamaan kommentointimahdollisuuksia sivuillaan.⁸⁶ Myös elokuvasivusto Internet Movie Database sulki helmikuussa 2017 fooruminsa häiriökäyttäjien vuoksi.⁸⁷

Iltalehden ratkaisu ei moniin kansainvälisiin uutissivustoihin verrattuna ole aivan yhtä radikaali. Nykyään *Iltalehden* uutisia voi edelleen kommentoida uutisen yhteydessä omien Facebook-tunnusten avulla, jolloin kommentointi tapahtuu omalla nimellä ja kasvoilla, mikäli tili on aito. Verkkokommentoinnin muutos ei ole rajoittanut pelkästään *Iltalehteen*. Hieman samankaltaiseen ratkaisuun päätyi myös *Helsingin sanomat*, joiden sivuilla tapahtuva verkkokeskustelu siirtyi vuonna 2012 kokonaan verkkosivustojen kommentointiin. Kommentointi ei edellytä Facebook-tunnuksia, mutta vaatii rekisteröitymisen Helsingin Sanomien sivuille.⁸⁸

Verkkokeskustelufoorumeille on silti vielä oma paikkansa suomalaisten verkko-yhteisöjen ja verkkopalveluiden joukossa. Suurimmat foorumit kuten Suomi24 tai Vauva.fi toimivat usein työkaluna tiedonhakuun ja paikkana, jossa käyttäjät uskaltavat nimimerkin takaa kysyä hieman nolompia-kin kysymyksiä. Monet käyttäjät puolestaan ovat asettuneet keskustelufoorumeille ja verkkoyhteisöihin, joilla ovat saattaneet käydä jo useamman vuoden ajan. Aikakauslehtien foorumit puolestaan keräävät jatkuvasti uusia kiinnostuneita käyttäjiä paperiversioidensa avulla. Jotkut taas kaipaavat Ylilaudan kaltaista nimetöntä ja kasvotonta purkukanavaa omille tunteilleen. On myös yhteisöjä, jotka saattavat hakea turvaa luodessaan rekisteröityneille käyttäjille suljetun verkkokeskustelufooruminsa. Vaikka keskustelu olisikin julkista, rekisteröitymisen vaatiminen pitää kaikkein impulsiivisimmat häiriökäyttäjät poissa palstoilta.

Erimielisten ja samanmielisten kohtaaminen jatkuu edelleen vilkkaana verkossa ja vaikka vanhempien verkkopalvelujen käyttö saattaa ajan saatossa hiipua, muuttuu verkkokeskustelupalveluiden tarjonta myös verkkokeskustelufoorumien osalta.

Aikajana katsauksessa mainituista suomalaisista verkkokeskustelufoorumeista. Vuosiluvut ovat joidenkin foorumien osalta Internet Archiven avulla tehtyjä arvioita.

Ylläaudan kaltaiset virtuaaliset vessanseinät tarjoavat anonyymien väylän ja samaan ajatukseen pohjautuvan Jodel-sovelluksen suosio osoittaa, että nimettömälle kirjoittelulle on kysyntää myös mobiilikäyttäjille. GPS-paikannukseen perustuva Jodel näyttää anonyymit kirjoitukset kymmenen kilometrin säteellä muille käyttäjille, jotka voivat kommentoida ja äänestää sovellukseen lähetettyjä kirjoituksia. Erityisesti korkeakouluopiskelijoille suunnattu saksalainen mobiilisovellus julkaistiin loppuvuodesta 2015 ja Suomessa se on saavuttanut suosiota varsinkin yliopistokaupungeissa.⁸⁹ Yhdysvalloissa suosiota ovat herättäneet Jodelin kanssa samankaltaiset Nearby- ja Yik Yak-sovellukset.⁹⁰

Verkkokeskustelut ovat suomalaisen verkkokeskustelufoorumien historiassa sekä muuttaneet muotoaan että pysyneet samana. Suositut ja pitkäikäiset foorumit kuten Suomi24 tai Futisforum ovat vuosien aikana muuttuneet käyttöliittymältään, mutta keskustelua käydään edelleen suurin piirtein samoilla periaatteilla ja säännöillä. Kuluneen 20 vuoden aikana verkkokeskustelufoorumit ovat myös mukautuneet palvelemaan monia erilaisia tarpeita, jossa moderoinnin ja anonyymiteetin tasolla on suuri merkitys. Moderointi ei tarkoita pelkästään häiriökäyttäytymisen kontrollointia, vaan sen avulla pidetään huolta myös siitä, etteivät selkeille aihealueille keskittyvät foorumit lipsu sisällöltään pelkkään tajunnanvirtaan. Joillakin foorumeilla tajunnanvirta puolestaan on suotavaa, ellei jopa kannustettua.

Kuten tämä katsaus osoittaa, suomalaisia verkkokeskustelufoorumeja on lukuisiin eri tarkoituksiin ja ne palvelevat hyvin erilaisia yhteisöjä. Kovin suuria yleistyksiä ei voi tämän katsauksen käsittelemien foorumien ja esimerkiksi niiden määrän perusteella tehdä, mutta ne antavat mahdollisuuden läpileikkaukseen siitä, kuinka monimuotoista suomalainen foorumikeskustelu on.

Pitkäikäisimpien verkkokeskustelufoorumien olemassaolo osoittaa, ettei foorumien kaltainen verkkokeskustelumuoto ole häviämässä tai välttämättä edes hiipumassa. Foorumien aihealueelle ja moderaattorin kontrolloimalle keskustelulle on selkeästi edelleen kysyntää. Sosiaalisessa mediassa käyttäjä pystyy kontrolloimaan näkemiään kuvia ja päivityksiä sen mukaan, millaisia käyttäjiä itse seuraa ja hyväksyy kavereiksi. Verkkokeskustelufoorumeilla kontrolli on suurimmaksi osaksi ylläpitäjällä ja hänen valtuuttamillaan moderaattoreilla. Foorumeilla käyttäjät siis kohtaavat väkisin myös heille entuudestaan tuntemattomien ihmisten mielipiteitä, jotka eivät välttämättä aina vastaa käyttäjän omaa ajatusmaailmaa.

Kirjoittaja on digitaalisen kulttuurin opiskelija Turun yliopiston kulttuurituotannon ja maisemantutkimuksen koulutusohjelmassa sekä tutkimusavustaja Suomen Akatemian rahoittamassa Citizen Mindscapes -hankkeessa.

¹ Arpo 2005, 31.

² Asynkroninen keskustelu on yhdensuuntaista ja eri aikaan tapahtuvaa kommunikointia, jossa keskustelun osapuolien ei tarvitse olla samassa "tilassa" viestin lähettämisen hetkellä. Keskustelupalstan viestin tai kommentin voi lukea olematta lähettäjän kanssa samaan aikaan sivustolla. <<http://www.sis.uta.fi/ipopp/ipopp99/kannisto/Page%202.htm>>

³ Suominen et al. 2013, 41.

⁴ Internet Archive on vuonna 1996 perustettu verkkoarkisto, jonne on tallentunut lukuisia verkkosivuja. Verkkosivujen tallennusten perusteella on mahdollista arvioida, milloin verkkosivu on suurin piirtein perustettu. <<https://archive.org/about/>>

⁵ Brügger 2013, 735.

⁶ Thelwall & Liwen 2004, 163.

⁷ Thelwall & Liwen 2004, 172–173.

⁸ Brügger 2013, 757.

⁹ Saarikoski et al. 2009, 48 ja 60.

¹⁰ Suominen et al. 2013, 42 ja Arpo 2015, 38–39.

¹¹ Ahonen 2008, 140.

¹² Saarikoski et al. 2009, 68–69.

¹³ Finet-ryhmät ja niiden viestiketjuja voi lu-

kea osoitteessa <<https://groups.google.com/forum/#!overview>> ja sfnet-ryhmiä ja viestiketjuja voi tarkastella osoitteessa <<http://sfnet.fi/>> .

¹⁴ Saarikoski et al. 2009, 101.

¹⁵ Saarikoski et al. 2009, 105.

¹⁶ McGuire 2005.

¹⁷ Saarikoski et al. 2009, 198.

¹⁸ Futisforum <<http://www.futisforum.fi/>> ja Wikipedia.fi: FutisForum <<https://fi.wikipedia.org/wiki/FutisForum>>

¹⁹ Futisforum2 <<http://futisforum2.org/>>

²⁰ Moderointi tarkoittaa keskusteluviestien valvontaa ja kontrollointia ylläpidon tai muiden käyttäjien toimesta. Moderoinnista vastaa moderaattori, joka suorittaa viesteihin liittyvät valvontatoimenpiteet.

²¹ Ilta-Sanomati: Palloliitto sai tarpeekseen nettitörkeysistä <<http://www.iltasanomat.fi/urheilu/art-2000000193945.html>>

²² Iltalehti: Sirkus.com vakavoitui Suomi24.fi:ksi. <<http://www.iltasanomat.fi/digitoday/art-2000001329484.html>>

²³ Mediaviikko: Aller osti Suomi24:n 4,5 miljoonalla eurolla.

²⁴ Lagus, Krista, et al. 2016, 3-5.

²⁵ Wikipedia: Plaza (internetportaali) <[https://fi.wikipedia.org/wiki/Plaza_\(internetportaali\)](https://fi.wikipedia.org/wiki/Plaza_(internetportaali))>

²⁶ Saarikoski et al. 2009, 309.

²⁷ Verkko uutiset.fi: Naisille oma kanava Internetiin. <http://vanha.verkkouutiset.fi/arkisto/Arkisto_1999/5.maaliskuu/ELLIT999.HTM>

²⁸ Yllikellotuksella tarkoitetaan tietokoneiden kello- taajuuden kasvattamista, jolloin laitteen suorituskyky paranee ja vastaavasti esimerkiksi virrankulutus kasvaa. Afterdawn.com: Sanasto, kellotus. <<http://fin.afterdawn.com/sanasto/selitys.cfm/kellotus>>

²⁹ Afterdawn.com: Aikakauden loppu: Samps Kurri jättää Muropaketin.

<<http://fin.afterdawn.com/uutiset/artikkeli.cfm/2016/10/05/aikakauden-loppu-samps-kurri-jattaa-muropaketi>> ja Tivi.fi: Muropaketti myyty Soneralle.

<<http://www.tivi.fi/Arkisto/2000-12-11/Muropaketti-myyty-Soneralle-3169841.html>>

³⁰ Samps Kurri: Jäähväsieni Muropaketille. <<http://murobbs.muropaketti.com/threads/jaehvayhvaeiseni-muropaketille.1334381/>>

³¹ HS: Verkkoyhteisö löysi surmaajan jäljet nopeasti. <<https://web.archive.org/web/20080617012215/http://www.hs.fi/teksti/uutiset/tuoreet/artikkeli/Verkkoyhteis%C3%B6+l%C3%B6ysi+surmaajan+j%C3%A4ljet+nopeasti/1135231657352>>

³² Youtube: MuroBBS Poliisi-TV:ssä 25.09.2008. <<https://www.youtube.com/watch?v=2pry9v3gRvk>>

³³ Suomen kuvaletti: Jippii: Hovioikeus kritisoi

syöttäjän työskentelyä.

<<http://suomenkuvalehti.fi/jutut/kotimaa/talous/jippii-hovioikeus-kritisoi-syyttajan-tyoskentelya/>>

³⁴ Saarikoski et al. 2009, 198.

³⁵ Soneraplaza.fi:net etisivu vuodelta 2002. <<http://web.archive.org/web/20020604160035/http://fi.soneraplaza.net:80/>>

³⁶ Ylioppilaslehti: Muusikoiden netti.

<<https://web.archive.org/web/20130617230042/http://ylioppilaslehti.fi/2000/02/muusikoiden-netti/>>

³⁷ YLE Uutiset: Muusikot aktiivisina netissä 10 vuotta.

<https://web.archive.org/web/20160127033950/http://yle.fi/uutiset/muusikot_aktiivisina_netissa_10_vuotta/1386842>

³⁸ Mikseri: Tietoa Mikseristä. <<http://www.mikseri.net/about.php>>

³⁹ Saarikoski et al. 2009, 132.

⁴⁰ Demi.fi: Tietoa vanhemmille. <<http://www.demi.fi/content/tietoa-vanhemmille/420972>>

⁴¹ Ilta-Sanomati: Selitys ilmiölle: Miksi pakasteet laitetaan pieneen pussiin kassalla? <<http://www.iltasanomat.fi/kotimaa/art-2000000558839.html>>

⁴² Ilta-Sanomati: Kaksplus.fi:ssä ihmetellään: Mistä ostatte vapuksi niitä kelluvia rusinoita? <<http://www.iltasanomat.fi/viihde/art-2000000608007.html>>

⁴³ Sanomaview (Sanoma Median toimintakertomus 2015): Vauva.fi: tästä syystä yhteisö on tärkeä. <<http://www.sanomaview.com/fi/inspiroivia-mediabr%C3%A4ndej%C3%A4/Vauva-fit%C3%A4st%C3%A4-syyt%C3%A4-yhteis%C3%B6-ont%C3%A4rke%C3%A4/>>

⁴⁴ Kalevauva.fi. Luettu 21.4.2017. <<http://www.kalevauva.fi/>>

⁴⁵ Radio Suomipop: Mikä kunnia! Kurosesta puhutaan vauva.fi:n keskustelupalstalla! <<http://www.radiosuomipop.fi/#!/post/54fd9cb7a17e550300d438a4>> ja Ruutu.fi: Hyvät ja huonot uutiset: Mikko, Pirkko ja vauva.fi. <<http://www.ruutu.fi/video/1045603>>

⁴⁶ Saarikoski et al. 2009, 126.

⁴⁷ Jatko aika.com: Keskustelu <<http://keskustelu.jatko aika.com/>> jatko aika.com: Tietoa Jatkoajasta <<http://www.jatko aika.com/tietoa-jatkoajasta>>

⁴⁸ Ranneliike.net: Info <<http://ranneliike.net/info/>> ja Sateenkaariyhteisöt ry: Yhdistys. <<http://www.sateenkaariyhteisot.fi/yhdistys>>

⁴⁹ Seta ry:n keskustelufoorumi <<http://keskustelu.seta.fi/>>

⁵⁰ Kvaak.fi/keskustelu <<http://www.kvaak.fi/keskustelu/index.php?PHPSESSID=uob3hobe3le400n8fbsimnjn82&>> ja Kvaak.fi: Mediatiedot <<http://www.kvaak.fi/index.php?articleID=1650>>

- ⁵¹ Viisukuppila.fi: Tietoa. <<http://www.viisukuppila.fi/about/>>
- ⁵² Kaikki syövästä: Vertaistuki ja keskustelut. Luettu 24.4.2017. <<https://www.kaikkisyovasta.fi/vertaistuki-ja-keskustelut/>> Kohtauspaikka. Luettu 24.4.2017. <<http://keskustelu.diabetes.fi/>>
- ⁵³ Barak et al. 2008, 1878–1879 ja Tanis 2008, 709.
- ⁵⁴ Witschge 2008, 82.
- ⁵⁵ Witschge 2008, 82.
- ⁵⁶ Bernstein et al. 2011, 3.
- ⁵⁷ 4chan.org <<http://www.4chan.org/>>
- ⁵⁸ Encyclopedia dramatica: Finnish chans < https://encyclopediadrmatematica.se/Finnish_chans > ja Meemi.info: Finnchan <<https://meemi.info/w/Finnchan>>. Tapauksesta uutisoitiin myös Ilta-Sanomien verkkosivuilla osoitteessa <<http://www.iltasanomat.fi/digitoday/tietoturva/art-2000001531893.html?rss=6>>.
- ⁵⁹ Wikipedia: Kuvafoorumi < <https://fi.wikipedia.org/wiki/Kuvafoorumi>>, Wikipedia: Kuvalauta <<https://fi.wikipedia.org/wiki/Kuvalauta>> ja Kuvalauta.fi < <http://www.kuvalauta.fi/>>.
- ⁶⁰ Ilta-Sanomat: Poliisi takavarikoi tietokoneita koulu-uhkauksen vuoksi. <<http://www.iltasanomat.fi/digitoday/art-2000001647482.html>>
- ⁶¹ Lapin Kansa: Kameratolpan räjäyttäjä kertoi aikeistaan etukäteen. < <http://www.lapinkansa.fi/juttuarkisto/?cid=1194627406054>>
- ⁶² Afterdawn.com: Yli 120 000 suomalaisen salasanat hakkeroitu - lista netissä <http://fin.afterdawn.com/uutiset/artikkeli.cfm/2010/03/22/yli_120_000_suomalaisen_salasanat_hakkeroitu_lista_netissa>
- ⁶³ Thomas Nyberg: Tarjouspyyntö www.kuvalauta.fi -sivuston hostaamisesta. <<http://www.nybergh.net/notes/2010/09/01/tarjouspyynto-www-kuvalauta-fi-sivuston-hostaamisesta/>>
- ⁶⁴ Ylilauta.org: Tietoa. <<https://ylilauta.org/?tietoa>>
- ⁶⁵ Ylilauta.org: Mainostus. <<https://ylilauta.org/?mainostus>>
- ⁶⁶ Aviisi: Ylilauta: Törkytehdas kohtelee kaikkia yhtä huonosti. <<http://www.aviisi.fi/2016/03/ihmisen-kuva/>>
- ⁶⁷ Iltalehti: Nuorten huumorisivusto poikinut jo 17 poliisitutkintaa. <http://www.iltalehti.fi/digi/201100614498994_du.shtml>
- ⁶⁸ Adressit.com: Ylilauta pois internetistä. <https://www.adressit.com/ylilauta_pois_internetista>
- ⁶⁹ Nyt.fi: Feminismiä vastaan, poliittista korrektiutta vastaan: Tällainen on netistä nouseva uusi oikeisto, jonka Donald Trump vie Valkoiseen taloon <<http://www.hs.fi/nyt/art-2000004875925.html>> ja Nyt.fi: Trumpia tukevat trollit kiusaavat Hollywood-tähteä Kiasmassa, vartijat joutuneet poistamaan häiriköitä museosta – Näin Shia LaBeouf kommentoi Nytille itse <<http://www.hs.fi/nyt/art-2000005176039.html>>
- ⁷⁰ Knuttila 2011; Boyd 2010; Berstein et al. 2011.
- ⁷¹ Suler 2004, 321–322.
- ⁷² Berstein et al. 2011, 3–6.
- ⁷³ Murha.info: Keskustelu. <<http://murha.info/phpbb2/index.php>> ja Murha.info: Usein kysytyt kysymykset. <<http://murha.info/phpbb2/faq.php#f40>>
- ⁷⁴ Uusi Suomi: Poliisi tutkii Murha.info-sivua <<https://www.uusisuomi.fi/kotimaa/75493-poliisi-tutkii-murhainfo-sivua>>
- ⁷⁵ Yle Uutiset: Poliisi lukee verkon murhapuinnit tarkkaan <<http://yle.fi/uutiset/3-6392989>>
- ⁷⁶ Homma: Aikajana <http://cms.hommaforum.org/index.php?option=com_content&view=article&id=237&Itemid=53> ja Hommaforum: Etusivu <<http://hommaforum.org/index.php>>
- ⁷⁷ Ilta-Sanomat: Hommaforum-sivusto suljettiin Norjan tragedian takia. <<http://www.iltasanomat.fi/kotimaa/art-2000000417786.html>>
- ⁷⁸ Ilta-Sanomat: Kansanedustaja Hirvisaaren homovertaus valtiosyyttäjän punnittavaksi. <<http://www.iltasanomat.fi/kotimaa/art-2000000531799.html>>
- ⁷⁹ Ilta-Sanomat: Tuomioja presidentti Niinistöä Ylille: ”Hän on nyt Hommaforumissa sankari” <<http://www.iltasanomat.fi/kotimaa/art-200000113149.html>>
- ⁸⁰ Presidentti.fi: Tasavallan presidentti Sauli Niinistön puhe valtiopäivien avajaisissa 3.2.2016. <<http://www.presidentti.fi/public/default.aspx?contentid=341374&nodeid=44810&contentlan=1&culture=fi-FI>>
- ⁸¹ Alun perin MitäVittua-lehti.
- ⁸² Image: Mitä%*&lvittua, Ilja Janitskin? < <http://www.image.fi/image-lehti/mita-vittua-ilja-janitskin>> ja Karjalainen: MV-julkaisua tutkitaan kiihottamisesta kansanryhmää vastaan <<http://www.karjalainen.fi/uutiset/uutis-alueet/kotimaa/item/110112-mv-julkaisua-tutkitaan-kiihottamisesta-kansanryhmaa-vastaan>>
- ⁸³ MV-lehti: keskustelu <<http://keskustelu.mvlehti.net/>>
- ⁸⁴ Iltalehti: Iltalehti uudistaa verkkokeskusteluaan. <http://www.iltalehti.fi/uutiset/201511170105334_uu.shtml>
- ⁸⁵ Popular Science: Why We’re Shutting Off Our Comments. <<http://www.popsoci.com/science/article/2013-09/why-were-shutting-our-comments>>
- ⁸⁶ NiemanLab: What happened after 7 news sites got rid of reader comments.

< <http://www.niemanlab.org/2015/09/what-happened-after-7-news-sites-got-rid-of-reader-comments/>>

⁸⁷ The Verge: IMDb is closing its message boards <<http://www.theverge.com/2017/2/3/14501390/imdb-closing-user-forums-comments>> ja Internet Movie Database: Announcement <<http://www.imdb.com/board/announcement>>

⁸⁸ HS: HS.fi:n keskustelut uudistuivat. Luettu 9.2.2017. <<http://web.archive.org/web/20120210053119/http://www.hs.fi/kommentit/>>

⁸⁹ Yodel-app.com: Etusivu <<https://jodel-app.com/>>, Yle Uutiset: Jodlaaminen vai jodelaaminen? Keskustelusovellus sai räjähdysuusion Turussa <<http://yle.fi/uutiset/3-9219936>> ja Nyt.fi: ”Toni” vaati treffien jälkeen kumppania maksamaan puolet ja syntyi jupakka – siellä, missä nimetön keskustelu Suomessa muuten toimii. <<http://www.hs.fi/nyt/art-200005098469.html>>

⁹⁰ Nearby: Etusivu <<https://www.wnmlive.com/>> ja Yik Yak: Etusivu <<https://www.yikyak.com/home>>

LÄHDELUETTELO

Verkkosivut

Adressit.com: Ylilauta pois internetistä. Luettu 25.4.2017.

<https://www.adressit.com/ylilauta_pois_internetista>

Afterdawn.com: Sanasto, kellotus. Luettu 21.4.2017. < <http://fin.afterdawn.com/sanasto/selitys.cfm/kellotus>>

4chan.org. Luettu 23.1.2017. < <http://www.4chan.org/> >

Demi.fi: Tietoa vanhemmille. Luettu 23.1.2017. <<http://www.demi.fi/content/tietoa-vanhemmille/420972>>

Encyclopedia dramatica: Finnish chans Luettu 24.1.2017. <https://encycopediadramatica.se/Finnish_chans >

Futisforum. Luettu 7.2.2017. <<http://www.futisforum.fi/>>

Futisforum². Luettu 7.2.2017. <<http://futisforum2.org/>>

Homma: Aikajana. Päivitetty 20.4.2010. <http://cms.hommaforum.org/index.php?option=com_content&view=article&id=237&Itemid=53>

Hommaforum: Luettu 30.1.2017. <<http://hommaforum.org/index.php>>

Internet Archive. Luettu 8.2.2017. <<https://archive.org/about/>>

Internet Movie Database: Announcement. Luettu 24.4.2017. <<http://www.imdb.com/board/>

announcement>

Jatkoaike.com. Luettu 7.2.2017. <<http://keskustelu.jatkoaike.com/>>

Kaikki syövästä: Vertaistuki ja keskustelut. Luettu 24.4.2017. <<https://www.kaikkisyovasta.fi/vertaistuki-ja-keskustelut/>>

Kalevauva.fi. Luettu 21.4.2017. <<http://www.kalevauva.fi/>>

Kohtauspaikka. Luettu 24.4.2017. <<http://keskustelu.diabetes.fi/>>

Kuvalauta.fi. Luettu 23.1.2017. <<http://www.kuvalauta.fi/>>

Kvaak.fi/keskustelu. Luettu 23.1.2017 <<http://www.kvaak.fi/keskustelu/index.php?PHPSESSID=uob3hobe3le40on8fbs1mijn82&>>

Kvaak.fi: Mediatiedot. Luettu 27.1.2017. <<http://www.kvaak.fi/index.php?articleID=1650>>

Meemi.info: Finnchan. Luettu 24.1.2017. <<https://meemi.info/w/Finnchan>>

Mikseri: Tietoa Mikseristä. Luettu 20.1.2017. <<http://www.mikseri.net/about.php>>

Murha.info: Keskustelu. Luettu 27.1.2017. <<http://murha.info/phpbb2/index.php>>

MV-lehti: keskustelu. Luettu 8.2.2017. <<http://keskustelu.mvlehti.net/>>

Nearby: Etusivu. Luettu 25.4.2017. <<https://www.wnmlive.com/>>

Tampereen yliopisto, tietojenkäsittelyopin laitos: *Internet-pohjaiset oppimisympäristöt* Julkaistu 30.11.1999. <<http://www.sis.uta.fi/ipopp/ipopp99/kannisto/Page%202.htm>>

Pingstate.nu: info. Luettu 23.1.2017. <<http://pingstate.nu/info>>

Presidentti.fi: Tasavallan presidentti Sauli Niinistön puhe valtiopäivien avajaisissa 3.2.2016. Luettu 7.2.2017. <<http://www.presidentti.fi/public/default.aspx?contentid=341374&nodeid=44810&contentlan=1&culture=fi-FI>>

Ranneliike.net: Info. Luettu 27.1.2017. <<http://ranneliike.net/info/>>

Sanomaview (Sanoma Median toimintakertomus 2015): Vauva.fi: tästä syystä yhteisö on tärkeä. Luettu 27.1.2017. <<http://www.sanomaview.com/fi/inspiroivia-mediabr%C3%A4ndej%C3%A4/Vauva.fi-t%C3%A4st%C3%A4-syyst%C3%A4-yhteis%C3%B6n-t%C3%A4rke%C3%A4/>>

Sateenkaariyhteisöt ry: Yhdistys. Luettu 27.1.2017. <<http://www.sateenkaariyhteisot.fi/yhdistys>>

Seta ry:n keskustelufoorum. Luettu 23.1.2017. <<http://keskustelu.seta.fi/>>

Soneraplaza.fi: etusivu. Luettu 25.4.2017. <<http://web.archive.org/web/20020604160035/http://>

fi.soneraplaza.net:80/>
 Viisukuppila.fi: Tietoa. Luettu 30.1.2017. <<http://www.viisukuppila.fi/about/>>
 Wikipedia.fi: FutisForum. Luettu 7.2.2017. <<https://fi.wikipedia.org/wiki/FutisForum>>
 Wikipedia: Kuvafoorumi. Luettu 24.1.2017. <<https://fi.wikipedia.org/wiki/Kuvafoorumi>>
 Wikipedia: Kuvalauta. Luettu 24.1.2017. <<https://fi.wikipedia.org/wiki/Kuvalauta>>
 Wikipedia: Plaza (internetportaali). Luettu 16.1.2017. <[https://fi.wikipedia.org/wiki/Plaza_\(internet-portaali\)](https://fi.wikipedia.org/wiki/Plaza_(internet-portaali))>
 Yik Yak: Etusivu. Luettu 25.4.2017. <<https://www.yikyak.com/home>>
 Ylilauta.org. Luettu 26.1.2017. <<https://ylilauta.org>>
 Yodel-app.com: Etusivu. Luettu 25.4.2017. <<https://jodel-app.com/>>

Verkko uutiset

Aamulehti: Matias Turkkila: "En perustaisi Hommaforumia nykytilanteessa."
 Julkaistu 3.3.2016.
 <http://www.aamulehti.fi/kotimaa/matias-turkkila-en-perustaisi-hommaforumia-nykytilanteessa-23496673/?utm_source=leiki&utm_medium=satakansa&utm_campaign=kontekstuaalinen&_ga=1.230114844.1606800050.1454662180>
 Afterdawn.com: Yli 120 000 suomalaisen salasanan hakkeroitu - lista netissä
 Julkaistu 23.3.2010.
 <http://fin.afterdawn.com/uutiset/artikkeli.cfm/2010/03/22/yli_120_000_suomalaisen_salasanat_hakkeroitu_lista_netissa>
 Afterdawn.com: Aikakauden loppu: Sampsu Kurri jättää Muropaketin.
 Julkaistu 5.10.2016.
 <<http://fin.afterdawn.com/uutiset/artikkeli.cfm/2016/10/05/aikakauden-loppu-sampsu-kurri-jattaa-muropaketin>>
 Aviisi: Ylilauta: Törkytehdas kohtelee kaikkia yhtä huonosti.
 Julkaistu 3.3.2016. <<http://www.aviisi.fi/2016/03/ihtisen-kuva/>>
 HS: HS.fi:n keskustelut uudistuivat.
 Luettu 9.2.2017. <<http://web.archive.org/web/20120210053119/http://www.hs.fi/kommentit/>>
 HS: Verkkoyhteisö löysi surmaajan jäljet nopeasti.
 Julkaistu 8.11.2007.
 <<https://web.archive.org/web/20080617012215/http://www.hs.fi/teksti/uutiset/tuoreet/artikkeli/Verkkoyhteis%C3%B6+I%C3%B6ysi+surmaajan+j%C3%A4ljet+nopeasti/1135231657352>>
 Iltalehti: Huippusuositettu keskustelupalsta myynnissä eniten tarjoavalle.

Julkaistu 1.4.2012. <http://www.iltalehti.fi/digi/2012040115400102_du.shtml>
 Iltalehti: Iltalehti uudistaa verkkokeskusteluaan.
 Julkaistu 17.11.2015. <http://www.iltalehti.fi/uutiset/201511170105334_uu.shtml>
 Iltalehti: Nuorten huumorisivusto poikunut jo 17 poliisitukintaa. Julkaistu 6.10.2011. <http://www.iltalehti.fi/digi/201100614498994_du.shtml>
 Iltalehti: Sirkus.com vakavoitui Suomi24.fi:ksi.
 Julkaistu 18.10.2000. <<http://www.iltasanomat.fi/digitoday/art-2000001329484.html>>
 Iltasanomat: Hommaforum-sivusto suljettiin Norjan tragedian takia.
 Julkaistu 24.7.2011. <<http://www.iltasanomat.fi/kotimaa/art-2000000417786.html>>
 Iltasanomat: Kaksplus.fi:ssä ihmetellään: Mistä ostate vapuksi niitä kelluvia rusinoita?
 Julkaistu 30.4.2013. <<http://www.iltasanomat.fi/viihde/art-2000000608007.html>>
 Iltasanomat: Kansanedustaja Hirvisaaren homovertaus valtionsyöttäjän punnittavaksi.
 17.8.2012. <<http://www.iltasanomat.fi/kotimaa/art-2000000531799.html>>
 Iltasanomat: KRP tutkii salasanavuotoa, krakkerit ovat Magical Pink Bear & ZeroPoint.
 Julkaistu 14.10.2007.
 <<http://www.iltasanomat.fi/digitoday/tietoturva/art-2000001531893.html?rss=6>>
 Iltasanomat: Palloliitto sai tarpeekseen nettitörkeysistä
 Julkaistu 24.2.2004. <<http://www.iltasanomat.fi/urheilu/art-2000000193945.html>>
 Iltasanomat: Poliisi takavarikoi tietokoneita kouluuhkauksen vuoksi.
 Julkaistu 17.9.2009. <<http://www.iltasanomat.fi/digitoday/art-2000001647482.html>>
 Iltasanomat: Selitys ilmiölle: Miksi pakasteet laetaan pieneen pussiin kassalla?
 Julkaistu 13.11.2012. <<http://www.iltasanomat.fi/kotimaa/art-2000000558839.html>>
 Iltasanomat: Tuomioja presidentti Niinistöstä Ylelle: "Hän on nyt Hommaforumissa sankari"
 Julkaistu 5.2.2016. <<http://www.iltasanomat.fi/kotimaa/art-200000113149.html>>
 Image: Mitä% *&Ivittua, Ilja Janitskin?
 Julkaistu 25.4.2015. <<http://www.image.fi/imagelehti/mita-vittua-ilja-janitskin>>
 Karjalainen: MV-julkaisua tutkitaan kiihottamisesta kansanryhmää vastaan
 Julkaistu 5.7.2016.
 <<http://www.karjalainen.fi/uutiset/uutis-alueet/kotimaa/item/110112-mv-julkaisua-tutkitaan-kiihottamisesta-kansanryhmaa-vastaan>>
 Lapin Kansa: Kameratolpan räjäyttäjät kertoi oikeistaan etukäteen.
 Julkaistu: 8.10.2009. <<http://www.lapinkansa.fi/juttuarkisto/?cid=1194627406054>>

- Nicklas Koski: Suomi24 täyttää neljä vuotta. Julkaistu 29.9.2002. <<http://www.nicklaskoski.fi/suomi24/suomi24-tayttaa-nelja-vuotta/>>
- NiemanLab: What happened after 7 news sites got rid of reader comments. Julkaistu 16.9.2015. <<http://www.niemanlab.org/2015/09/what-happened-after-7-news-sites-got-rid-of-reader-comments/>>
- Nyt.fi: Feminismiä vastaan, poliittista korrektiutta vastaan: Tällainen on netistä nouseva uusi oikeisto, jonka Donald Trump vie Valkoiseen taloon. Julkaistu 21.11.2016. <<http://www.hs.fi/nyt/art-2000004875925.html>>
- Nyt.fi: Sanna-Mari Paakki aloitti kampanjan tissien puolesta ja joutui Ylilaudalta nousseen viha-kampanjan kohteeksi – ja se kertoo siitä, mikä internetiä nyt riivaa kaikkialla
Julkaistu 29.11.2016. <<http://www.hs.fi/nyt/art-2000004885975.html>>
- Nyt.fi: ”Toni” vaati treffien jälkeen kumppania mak-samaan puolet ja syntyi jupakka – siellä, missä nimetön keskustelu Suomessa muuten toimii. Julkaistu 22.2.2017. <<http://www.hs.fi/nyt/art-2000005098469.html>>
- Nyt.fi: Trumpia tukevat trollit kiusaavat Hollywood-tähteä Kiasmassa, vartijat joutuneet poistamaan häiriköitä museosta – Näin Shia LaBeouf kommentoi Nylille itse. Julkaistu 19.4.2017. <<http://www.hs.fi/nyt/art-2000005176039.html>>
- Mediaviikko: Aller osti Suomi24:n 4,5 miljoonalla eurolla. Julkaistu 2.7.2010. <<http://mediaviikko.fi/kategoriat/arvostelut/uutinen/aller-osti-suomi24n-45-miljoonalla-eurolla.html>>
- Popular Science: Why We’re Shutting Off Our Comments. Julkaistu 24.9.2013. <<http://www.popsci.com/science/article/2013-09/why-were-shutting-our-comments>>
- Suomen kuvalehti: Jippii: Hovioikeus kritisoi syyttäjän työskentelyä. Julkaistu: 21.12.2012. <<http://suomenkuvalehti.fi/jutut/kotimaa/talous/jippii-hovioikeus-kritisoi-syyttajan-tyoskentelya/>>
- The Verge: IMDb is closing its message boards
Julkaistu 3.2.2017. <<http://www.theverge.com/2017/2/3/14501390/imdb-closing-user-forums-comments>>
- Thomas Nyberg: Tarjouspyyntö www.kuvalauta.fi-sivuston hostaamisesta. Julkaistu 1.9.2010. <<http://www.nybergh.net/notes/2010/09/01/tarjouspyynto-www-kuvalauta-fi-sivuston-hostaamisesta/>>
- Tivi.fi: Muropaketti myyty Soneralle. Julkaistu: 11.12.2000. <<http://www.tivi.fi/Arkisto/2000-12-11/Muropaketti-myyty-Soneralle-3169841.html>>
- Uusi Suomi: Poliisi tutkii Murha.info-sivua. Julkaistu 29.10.2009. <<https://www.uusisuomi.fi/kotimaa/75493-poliisi-tutkii-murhainfo-sivua>>
- Verkkouutiset.fi: Naisille oma kanava Internetiin. Julkaistu 5.3.1999. <http://vanha.verkkouutiset.fi/arkisto/Arkisto_1999/5.maaliskuu/ELLIT999.HTM>
- Yle Uutiset: Jodlaaminen vai jodelaaminen? Keskustelusovellus sai räjähdysosuus Turussa. Julkaistu 17.10.2016. <<http://yle.fi/uutiset/3-9219936>>
- Yle Uutiset: Muusikot aktiivisina netissä 10 vuotta. Julkaistu 22.1.2010. <https://web.archive.org/web/20160127033950/http://yle.fi/uutiset/muusikot_aktiivisina_netissa_10_vuotta/1386842>
- Yle Uutiset: Poliisi lukee verkon murhapuinnit tarkkaan
Julkaistu 28.11.2012. <<http://yle.fi/uutiset/3-6392989>>
- Ylioppilaslehti: Muusikoiden netti. Julkaistu 18.2.2000. <<https://web.archive.org/web/20130617230042/http://ylioppilaslehti.fi/2000/02/muusikoiden-netti/>>
- Keskustelupalstakirjoitukset**
- Sampsu Kurri: Jäähvyäseni Muropaketille. MuroBBS, julkaistu 5.10.2016. <<http://murobbs.muropaketti.com/threads/jaehyvaaiseni-muropaketille.1334381/>>
- Videot ja podcastit
- Radio Suomipop: Mikä kunnia! Kurosesta puhutaan vauva.fi:n keskustelupalstalla!
Julkaistu 9.3.2015. <<http://www.radiosuomipop.fi/#!/post/54fd9cb7a17e550300d438a4>>
- Ruutu.fi: Hyvät ja huonot uutiset, videoklippi. Mikko, Pirkko ja vauva.fi. Julkaistu 26.3.2014. <<http://www.ruutu.fi/video/1045603>>
- Youtube: MuroBBS Poliisi-TV:ssä 25.09.2008. Ladattu 3.9.2009. <<https://www.youtube.com/watch?v=2pry9v3gRvk>>
- Tutkimuskirjallisuus**
- AHONEN, PAAVO. *Funet: Suomen Tie Internetiin*. CSC Tieteen tietotekniikan keskus, Helsinki, 2008.
- ARPO, Robert. *Internetin keskustelukuluttuurit. Tutkimus internet-keskusteluruhmien viesteissä*

- rakentuvista puhetavoista, tulkinnoista ja tulkinnan kehystistä kommunikatioyhteiskunnassa.* Katkelma. Joensuun yliopiston humanistisia julkaisuja n:o 39. 2015.
- BARAK, Azy; Boniel-Nissim, Meyran; Suler, John. Fostering empowerment in online support groups. *Computers in Human Behavior*, 24(5), 2008, 1867–1883.
<http://ac.els-cdn.com/S0747563208000198/1-s2.0-S0747563208000198-main.pdf?_tid=99ec82f6-2a65-11e7-81cf-00000a0b0f6b&acd-nat=1493200332_7dd4b21d858d7ca263020123c-54dc344>
- BERNSTEIN, Michael S; Monroy-Hernández, Andrés; Harry, Drew; André, Paul; Panovich, Katrina; Vargas, Greg. 4chan and/b: An Analysis of Anonymity and Ephemerality in a Large Online Community. *ICWSM (50–57)*, 2011.
- BOYD, Danah. “for the lolz”: 4chan is hacking the attention economy. 2010.
<<http://www.zephorie.org/thoughts/archives/2010/06/12/for-the-lolz-4chan-is-hacking-the-attention-economy.html>>
- BRÜGGER, Niels. Web historiography and Internet Studies: Challenges and perspectives. *New Media & Society* 15.5, 2013, 752–764.
- HIRVONEN, Mikko: *Digirakkaus 2.0*. Toim. Petri Saarikoski, Ulla Heinonen, Riikka Turtiainen. Turun yliopisto, kulttuurituotannon ja maisemantutkimuksen julkaisut 31, Pori, 2011, 63–73.
- HMIELOWSKI, Jay D.; Myiah J. Hutchens; Vincent J. Cicchirillo: Living in an age of online incivility: Examining the conditional indirect effects of online discussion on political flaming. *Information, Communication & Society* 17.10, 2014, 1196–1211.
- KNUTTILA, Lee: User unknown: 4chan, anonymity and contingency. *First Monday* 16.10. 2011.
<<http://firstmonday.org/ojs/index.php/fm/article/view/3665/3055>>
- LAGUS, Krista; Panzar, Mika; Ruckenstein, Minna; Ylisiurua, Marjoriikka: *SUOMI24: Muodonantoa aineistolle*. Valtiotieteellisen tiedekunnan julkaisuja, Kuluttajantutkimuskeskus 10:2016. Helsingin yliopisto, Helsinki 2016.
- MCGUIRE, Mark: Community and Consumption: The Transformation of Social Space Online. *CHWP* 100.3, 2005.
<http://www.digitalstudies.org/ojs/index.php/digital_studies/article/view/127/176>
- SAARIKOSKI, Petri, Suominen, Jaakko, Turtiainen, Riikka, Östman, Sari: *Funetista Facebookiin: Internetin kulttuurihistoria*. Gaudeamus, Helsinki University Press, Helsinki, 2009.
- SULER, John: The online disinhibition effect. *Cyberpsychology & behavior* 7.3, 2014, 321–326.
<<http://online.liebertpub.com/doi/pdf/10.1089/1094931041291295>>
- SUOMINEN, Jaakko, et al: *Sosiaalisen median lyhyt historia*. Gaudeamus, Helsinki University Press, Helsinki, 2013.
- TANIS, Martin: Health-related on-line forums: what’s the big attraction?. *Journal of health communication*, 13.7, 2008, 698–714.
- THELWALL, Mike & Vaughan, Liwen: A fair history of the Web? Examining country balance in the Internet Archive. *Library & information science research*, 26.2, 2004, 162–176.
- WITSCHGE, Tamara: Examining online public discourse in context: A mixed method approach. *JAVNOST-LJUBLJANA-* 15.2, 2008.